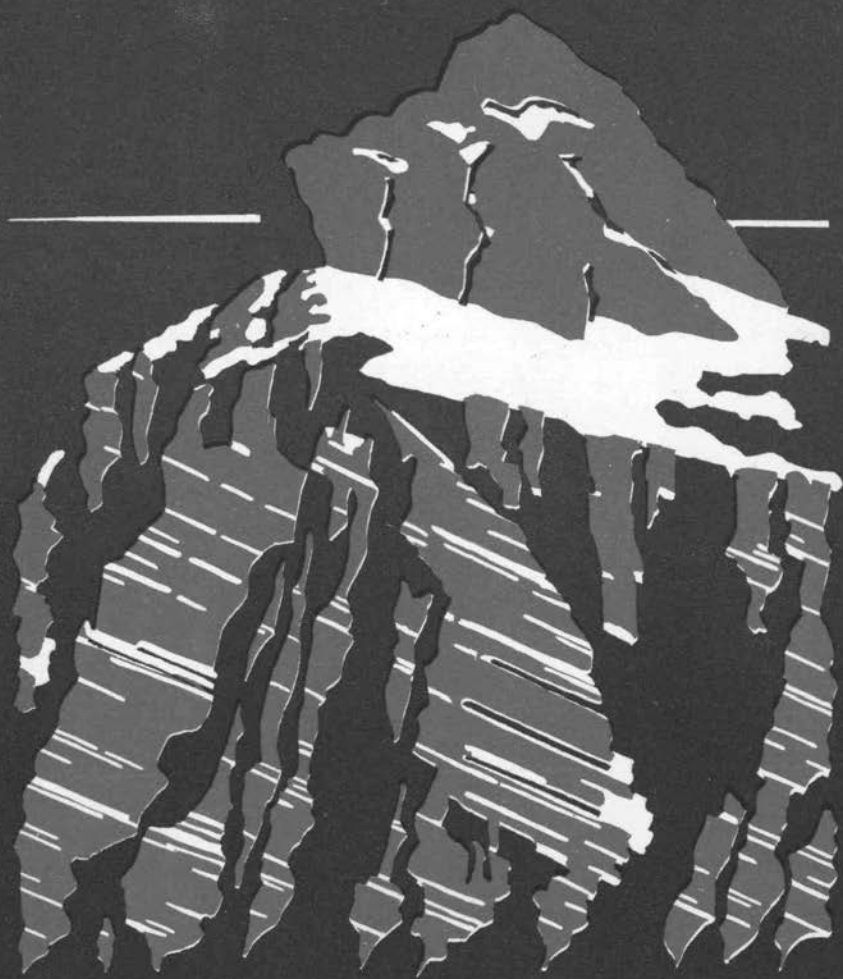

Poslušna plačana v gotovini

DROFENIK

PLANINSKI VESTNIK

LETO 1934 * ŠTEV. 4

Vsebina 4. šte.: Dr. Josip Pretnar, Po planinah Južne Srbije (str. 97). — Dr. H. Tuma, Beneška Slovenija (str. 102). — Dr. Jos. C. Oblak, Škrlatica (str. 107). — Dr. A. Brilej, V gorah zapadne Bolgarije (str. 112). — Uroš Župančič, Velika Noč v Severni Triglavski Steni (str. 117). — Lev Pipan, Vizitor nad Plavskim jezerom (str. 120). — Naš kotichek: Pomlad v gorah (str. 123). — Obzor in društvene vesti: Tržiške podružnice občni zbor (str. 125); Triglavske podružnice (Dovje-Mojstrana) občni zbor (str. 126); Slovene studies (str. 126); Obvestila (str. 127).

»PLANINSKI VESTNIK« izhaja 12 krat na leto in stane v tuzemstvu za vse leto 40 Din, za inozemstvo 60 Din. — Naroča, plačuje, reklamira se pri odboru Slovenskega Planinskega Društva v Ljubljani. — Rokopisi, sploh spisi in poročila za natis se pošiljajo na naslov: Dr. Josip Tominšek v Mariboru. Za vsebino spisov so odgovorni avtorji.

Odgovorni urednik: dr. Arnošt Brilej, Ljubljana; izdajatelj: Slovensko Planinsko Društvo v Ljubljani. Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (njen predstavnik K. Čeč).

Golica

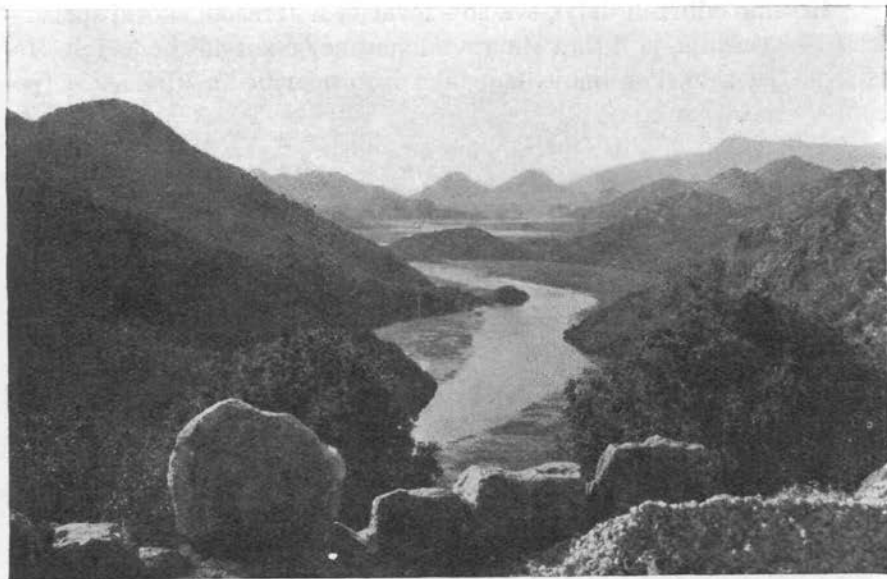
Zgodovinske in potopisne črtice dr. Jos. C. Oblaka.
Na knjižnem trgu razprodano, na zalogi samo v
pisarni SPD v Ljubljani, cena za člane Din 15.—

Sto izletov

Vodnik Badjura. Naročajte v pisarni SPD v Ljubljani. Za člane cena komadu Din 35.—

Originalno vezavo

»Planinskega Vestnika 1933« preskrbi pisarna SPD v Ljubljani. Cena platnicam in vezavi Din 13.50 plus poština

Crnojevića Reka s ceste Podgorica—Cetinje

Foto dr. J. Pretnar

Dr. Josip Pretnar:

Po planinah Južne Srbije

4. Čez Šarplanino in Črno Goro na morje.

Prihodnji dan opoldne sva se poslovila od kraljestva mogočnega Koraba. Nepozabne mi ostanejo ure, ki sem jih prebil v tem prostranem, divjem gorskem rajju. Ko pride pomlad in bodo vesele trume zimskih planincev hitele iz cvetočih dolin s smučkami na snežene poljane naših planin in ko bo beli hermelin še odeval južnosrbske gore, takrat, dragi moj Korab, se zopet vidiva!...

Avtobus je zavil iz soteske Radike na Han Mavrovo. Ustavili smo se v siromašni vasi pred dokaj čedno gostilno ali hanom, ki slovi še iz časov, ko so se tu ustavljale trgovske karavane. Izpred hana sem si ogledal ves okoliš. Prostrano kotlinasto planoto zastavljajo na jugu višavja Bistre, na zapadu gorski hrbet Kožuha, na vzhodu pa jo obkrožajo planine Vlajnice, ki na severu v loku zapira dolino ter tvori ob stiku s Kožuhom zajedo, čez katero gre cesta na Gostivar. Sedlo je visoko 1364 m. (Ne 1764 m, pomotoma na karti v št. 3 Pl. V.) Han Mavrovo je zaradi izbornih smučskih terenov in dobrih snežnih razmer že danes znamenito vojaško smučsko vežbališče.

Ko smo odbrzeli dalje, sva se s tovarišem Jerasom skoraj sprla — zaradi vprašanja, je li Han Mavrovo imenitnejše kot naš bodoči St. Moritz, ali pa zato, ker imajo tam tako izborne ribe in klekovačo (posebna vrsta žganja).

Po strmih, drznih vijugah smo se spustili v Gostivarsko ravnino, domovino naših znamenitih »turških« kostanjarjev in sladoledarjev, a znana tudi po izbornem sadju. Na levo so nas spremljali visoki grebeni Rodoke Planine, na katere temenu so se kljub poznemu poletju še belile krpe snega.

V Tetovu sva izstopila, nakupila brašna in sadja ter jo proti večeru mahnila po dolini Tetóvske ali Šarske Bistrice. Star Turčin nama je s svojim konjičkom tovoril nahrbtnike in kazal pot. Prvotno lepa cesta, ki bo izpeljana čez Šarplanino v Prizren, nas je vodila mimo moderne elektrarne, zgradbe naše Ljubljanske gradbene družbe (Ivan Bricelj). Kmalu pa je bilo ceste konec in začela se je kamenita, hribovska steza po strmem bregu Bistrice, vedno više in više.

Temna noč, ki je nastopila, nas ni motila. Kaj je lepšega, kakor nočna hoja v objemu planinskega sveta, ko pod teboj v globini šumi in bobni deroča voda, nad teboj pa se razgrinja zvezdnato nebo! Zjutraj še okrog 2000 m pod Korabom, zvečer pa že v objemu Šarplanine — ob tem občutku sva pozabila na vsako utrujenost. Kljub temu pa sem se vendar le dal pregovoriti prijaznemu Turčinu, da sem sedel na konjiča. Kakor Martinu Krpanu so mi visele noge z lesenega sedla (samarja). Žival se mi je skoraj smilila in občudoval sem njeno žilavost, ko je kljub živemu tovoru 104 kg v temi sigurno stopala čez kamenje in skale. Ob strmih globelih mi je bilo večkrat tesno in krčevito sem se držal za lesene roglje samarja ter lovil ravnotežje. Prebrisana žival je kmalu opazila mojo slabo stran. Na ostrem ovinku se je jadrno obrnila, zagugal sem se na desno, potem na levo, drobne nožice konjiča so se trdno uprle in zavalil sem se doli po brdu. Tako klavrno se je končala moja ježa, še sicer spoštljivi Turčin se je zasmejal.

Okrog ene ponoči smo dosegli planinsko selo Vešala v višini okrog 1600 m. Po polurnem klicanju in beganju po ozkih stezah med bor-nimi, kamenitim kočami sta se nam iz teme previdno približala dva s puškami oborožena domačina-orjaka, v dolgih ovčjih kožuhih, z arnavtskimi čepicami na glavi in kosmatih obrazov, da bi se jih človek kar preplašil. Ko sta videla, da nismo kačaki, sta nas odvedla do orožniške postaje. Kakšno veselje, ko sem v orožniku, ki nama je odprl, spoznal Slovenca Klešnika, brata svojega nekdanjega profesorja! Še dolgo v noč smo sedeli ob čaju in čaši rakije. Klešnik nama

Prizren

Foto dr. J. Pretnar

je vedel toliko povedati! Še pred dvema letoma so prišle tja tolpe albanskih kačakov, zakurile ogenj in zahtevale, da jim izroče domačini konje in drobnico. Kratka bitka, nekaj mrtvih in ranjenih — pa so pobegnili. Od takrat sta mir in osebna varnost popolna.

Zjutraj je sijalo solnce, toda onstran globeli Krivošije okrog Turčina (2704 m) in nad Šarplanino okrog Kobilice (2526 m), kjer sva imela prekoračiti šarski greben, so se podile megle. Zato smo hitro natovorili. Zložna steza nas je vodila navkreber po zelenih planinskih pašnikih, polnih planinskega cvetja. Pičlo uro pod sedlom Kara Nikola (2106 m) so megle naenkrat zakrile solnce in usul se je dež. Ko smo prisopihali na greben, odkoder bi bili imeli ob lepem vremenu krasen razgled po Tetovskem polju in Metohiji onstran Prizrena, je grmelo in strele so divje udarjale v bližnje vrhove. Krog nas je bila sama planota brez vsakega zavetja. Ni kazalo drugega, kakor dalje po brdih navzdol. Do kože premočeni smo popoldne prispeli v Prizren.

Ej, Šarplanina, tudi tebe se bom spominjal. Kaj sva vam storila, ve vile šarplaninske, da ste naju sprejele z gromom in bliskom? Da,

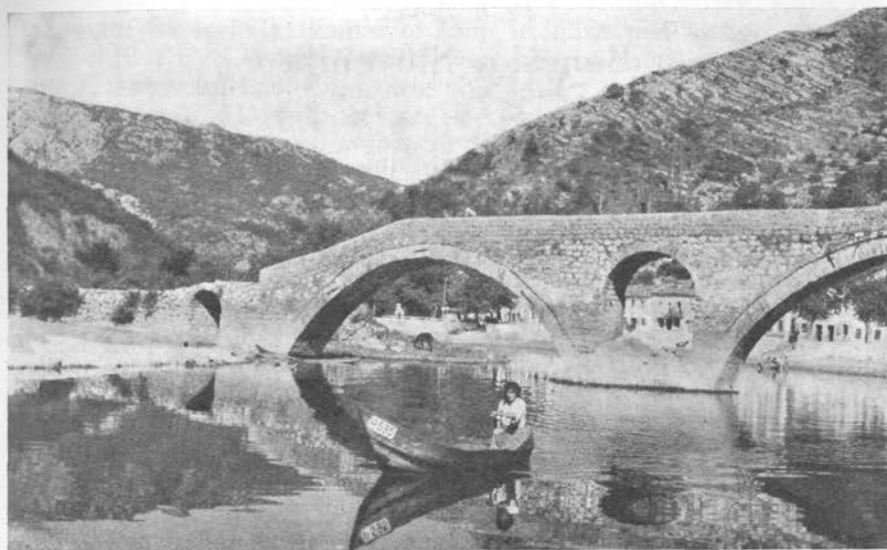
razumemo vaš srd. Arnavt in Turčin sta pregnala vaš srbski narod s poljan in brd pod Šarplanino. Ve ste morale pobegniti tja gori prav na vrhove, na bregove jezer šarplaninskih. Sedaj pa prihajajo ti kratkohačarji planinci v okovanih čevljih ter vas motijo še tu gori v vašem božanskem miru. Toda nikar se ne srdite! Planinci prihajajo k vam z ljubeznijo, z dobrim srcem in s čisto dušo.

V enem najboljših prizrenskih »hotelov« sva se čez noč dodobra posušila in odpočila. Dopoldne nas je popeljal avtobus čez plodno Metohijo, po kateri bi se lahko pretakala mleko in med, ako bi jih obdelovale pridne roke umnih gospodarjev. Toda žalosten postaneš, ko vidiš po mestih in selih toliko turške nesnage in lenobe, tam za rodovitnimi polji, ki so last arnavtskih mogotcev, v revnih šablonskih hišicah pa tisoče kolonistov iz Črne Gore, a tudi iz naše solnčne Goriske, ki z muko in znojnimi žulji krčijo plodno puščavo. To so oni tihi junaki, ki delajo s svojimi težkimi fizičnimi in duševnimi žrtvami bodočo bogato Jugoslavijo.

Mimo znamenitega manastira Visoki Dečani smo prišli popoldne v Peć. Mesto leži na koncu Metohijske ravnice ob vznožju gora, desno Hojle Planine, levo Koprivnika, ki prehaja na jugu v Djaravico (2656 m) ob albanski meji. Pogodili smo se za avtotaksi in še isto popoldne odbrzeli skozi Rugovo klisuro proti Čakor Planini. Tod je hodila slavna srbska vojska na umiku v zimi 1915 svojo Golgoto. Ko smo se peljali skozi ozko sotesko ob Pečki Bistrici pod previsnimi skalnatimi stenami, v katere je vsekana cesta s številnimi predori, mi je tovariš Jeras kazal znana mesta, koder je hodil kot komita z današnjim banom dr. Marušičem in s pokojnim Lušinom. Takrat ni bilo ceste. Revna steza je vodila ob prepadih, pot je bila pokrita s snegom in ledom. Kdor je omagal ali zdrsnil v globel, je bil izgubljen. Iz zased pa so pokale puške roparskih Arnavtov. Na tem groznem umiku so poginili tisoči bedne srbske vojske.

Vrh Čakor Planine (okrog 1700 m) se nam je ob solnčnem zatonu odprl pogled na Vizitor in gole vrhove Prokletije. V noči smo hiteli mimo Andrijevice, potem pa po drzno izpeljani cesti, kjer sem občudoval odlične sposobnosti črnogorskih šoferjev, pod gorsko gmoto Komov v Podgorico. Tja smo prispeli, ko se je začelo že svitati. Nadaljnja pot nama je pokazala kraško puščavo, pa tudi naravne krasote Črne Gore. Crnojevića Reka, ki se nad Skaderskim jezerom, v gorski dolini, pod cesto Podgorica—Cetinje razširja v diven fjord, nam je nudila v jutranjem solncu z nepopisno lepimi barvami redek užitek.

Od Cetinja dalje se začne cesta zopet dvigati v zadnje brdo na pobočju slavnega Lovćena. Kamor seže oko, samo kraško skalovje in

Crnojevića Reka

Foto dr. J. Pretnar

goli gorski vrhovi. Prebrzimo sedlo, še nekaj dolgih vijug mimo zelene dolinice Njegušev, in pred nami se odpre prostran pogled na Kotorski zaliv in dalje tja na naše modro Jadransko morje. Nemir posebne vrste me je prevzel ob tem pogledu. Nehote mi je prišla na misel ona Kettejeva: »Oj Adrija, kako naj te objame pogled moj!«

Popoldne naju je sprejela ladja »Zagreb« na svoj krov. Ko smo jadrali mimo otoka sv. Jurija, ki je po svoji krasoti presenetljivo podoben Böcklinovemu »Otoku mrtvih«, se najini pogledi kar niso mogli odtrgati od divjih strmin mogočnega Lovčena, tega nepremagljivega stražarja našega Jadrana. Misli pa so nama hitele še dalje, tja nazaj na planine herojske Šare in veličastnega Koraba, pa na vrhove okrog divnih južnih jezer. Koliko tajnih in prvobitnih naravnih krasot in znamenitosti se nama je odprlo v njihovem naročju! Koliko lepega, veličastnega, pretresljivega se nama je odkrilo o tem ljudstvu, njegovi slavni preteklosti, stoletnem trpljenju in končnem odrešenju! Tam v planinah nekdanjega Dušanovega carstva, v gorah in ravninah, ki sta jim gospodovala kraljevič Marko in silni Samojlo, in kjer je v strašnih borbah zažarela zvezda svobodne, mogočne Jugoslavije, sva se utrdila v svojem globokem prepričanju, da zahtevata naš narodni ponos in resnična, prava ljubezen do naše povsod lepe domovine, naj se pota jugoslovanskih planincev v bodoče okrenejo od tujih gora doli na naš jug.

Beneška Slovenija

V.

Da so Beneški Slovenci bili prvobitno prebivalstvo Furlanije in precej visoke kulturne stopnje, kaže posebno njih uprava. Le-ta nam je dokumentarično ohranjena za srednji in novi vek do zavladanja Avstrije po Dunajskem kongresu. Tudi ostanki te uprave med Furlani kažejo na prvotno slovensko upravo. Nikjer drugod v Italiji niso bile »vicinie« — soseske in »sosednje« — tako urejene; urejene pa so bile izprva docela enako, kakor je pozneje izkazano za Nadiške Slovence. Važno je, da so v srednjem veku v Furlaniji ločili mesta, plemiče, svobodne ljudi-vicini ter poljedelce-kolone. Očitno je, da so koloni bili Furlani kot potomci rimskih kolonov. Longobardi, Franki in pozneje še Nemci so dajali plemiče. Svobodno ljudstvo je torej moralo biti tretjega plemena, tedaj staro prebivalstvo slovensko; kajti med Slovenci v gorah so od nekdaj obstojale soseske, za kar je latinski prevod vicini, le da imajo slovenske soseske še ime za zbor, to so »sosednje«.

Longobardi kot graničarji niso posegali po upravi pastirskih in poljedelskih vasi. Za Franke, Nemce, patriarhat in Beneško republiko pa je zgodovinsko izkazano, da so Nadiškim Slovincem izrečno in ponovno priznavali lastno starodavno upravo. Uprava Beneških Slovencev — kolikor nam je dokumentarično izkazana — je obstojala v svobodnih soseskah, t. j. gospodarsko združene vasi so tvorile eno skupino, ki je pod svojimi starešinami in županom tvorila upravno enoto. Vsako nedeljo so se ob kameniti mizi pod lipo sešli starešine soseske; zborovanje ali »veče«* je bilo pristopno vsem hišnim gospodarjem, to so tako zvane soslednje, t. j. skupno javno posvetovanje o vseh upravnih in spornih zadevah. Znamenje za pričetek večanja se je dalo iz zvonika.

Žal, da izprva, ko sem kot turist hodil sam po gorah, nisem imel pravega interesa za folkloro in posebno ne za zgodovinske spomenike. Vabila me je predvsem lepota in svoboda prirode in samota v odležnih krajih. Vendar se še dobro spominjam, da sem videl pred

* Beseda veče za zborna posvetovanje in sklepanje je ohranjena nele po Primorskem, marveč skoraj po vsej Sloveniji, le da ima različno obliko in različne sekundarne pomeni. Najčisteje je danes ohranjen pomen med Kotarji (t. j. tako zvani Kobarški Kot zahodno od Kobarida), kjer govorijo: »Imeli smo občinske večje,« t. j. vsakemu pristopno zborovanje občanov. »Smo večali,« t. j. svobodno zborovali in sklepali. Pleteršnik navaja za Koroško večja Steuer, Giebigkeit; pl. tant. večje Rechtsstreit. Ruski «» beratende Volksversammlung. Prof. Grudden navaja štajerski več: wetsch, t. j. sodni sluga, ter pozna tudi glagol večevati; pravdati se, ter hoditi na večjo; plačevati davek. Tudi kmetski zbori v Goričanah pri Medvodah so se zvali večje; to so bili zbori kmetov, ki so se vršili vsako leto »letine«. Veče po Kranjskem so se vršile tudi pod lipo; tako se omenja Blejska lipo. V Devinu nad morjem so se večje vršile javno pod lipo. Načelnik pa je bil grajski oskrbnik v imenu sodnega gospoda. Dočim so na Kranjskem v Goričanah morali prihajati na večje vsi kmetje, so v Devinu zborovali le župani okraja.

marsikatero cerkvijo kamenito klop in mizo pod košato lipo ali v lopi cerkvenega stolpa. Ostanki teh so na nekaterih krajih še ohranjeni, tako v Ravenci v Reziji in ob Nadiži v Dol. Mjersi in Landarju.

V Beneški Sloveniji so starešine pod predsedstvom župana tvorili zbor, ki je sklepal o vseh gospodarskih zadevah v soseski: o napravi potov in cerkve, o nalaganju davščin in enako; obenem so tvorili tudi krajevno sodišče. Vsak vaščan je imel pravico, da je priglasil svoje zadeve ali svoj spor. »Sosednja« je nato najprej ugotovila za vsak posamezni slučaj, kakšni običaji glede tega veljajo v domačem kraju. Potem sta dobila besedo tožitelj in toženec, ki sta navadno prišla vsak s svojimi besedniki, to so bili pomočniki, večši gospodarji. Sosednja je nato po prostem predudarku izrekla sodbo. Iz svoje srede je volila dva ali tri starešine, ki so imeli nalogo čuvati, da se sodba izvrši. Za slučaj upora pa je pomagala vsa soseska; vendar so bili taki slučaji silno redki.

Sosednje so za spore med seboj izvolile 12 mož, in sicer iz 21 sosesk desnega brega Nadiže v Landarju, 15 sosesk levega brega pa v Mjersi. Slovenci niso poznali občin, ampak le soseske, t. j. gospodarske in krajevne enote. Soseske so se tudi skladale s cerkveno upravo; 36 sosesk Landarsko-Mjersinskih je ustrezalo 36 kaplanijam. Izvoljeni odbori so se imenovali dvanajstija. Dvanajstije so bile druga instanca, pa tudi v sporu ene dvanajstije z drugo se je sodba prepustila drugi dvanajstiji. Za posebno važne spore in upravne

čine je bil skupni zbor pri Sv. Krnu ob Nadiži pri Šempetru, pri izhodu reke iz Beneške Slovenije. Ta zbor je bil torej prvi nele slovenski parlament, ampak lahko rečemo prvi parlament v Evropi. Imel je tudi pravico smrtné obsodbe, le da se je ta potrdila in izvršila po zastopniku Benečanske republike.

Prvo dokumentarično poročilo o sosednjah imamo za Neme iz l. 1077, za Nadiško sosesko zapisnik o sodbi v Landarju od 10. okt. 1401, torej še za časa vlade patriarhov. Zadnji dokument pa je za večo pri Sv. Krnu od 2. maja 1802. Vsebinsko izprva enake uprave za celo Furlanijo (slovenski in romanski del) zajmemo lahko iz statutov (Čedadski statut n. pr. iz l. 1176, med Slovenci statut v Kladvečah [Selice] od 24. febr. 1318). Kako je bilo postopanje čisto slovensko, kaže beseda »p r a v d a«, katere Italijani niti niso znali prevesti v latinski ali furlanski jezik, ter v kazenskem postopanju

Püšja ves

beseda »klada«, t. j. lesena skoba, v katero so vtaknili krivca. V dokaz naj navedem izvleček iz zapisnika o sodnih razpravah pred sosednjo: — »Dne 10. junija 1772. Poroča Ludvik Vinturini, zaprišeženec občine Ažla, da so možje rečene občine zbrani v sosednjo po običaju in na navadnem mestu. Prisotnih je 64 sosedov. Predlagalo se je in sprejelo z vsemi glasovi brez ugovora, da se ne smejo uvajati nikake novosti glede pravn (narokov), katere obdržavajo sodniki v Landru in v Mjersi, ter se možje sodniki hočejo obnašati vedno kakor v preteklosti.« Ter iz druge inštanice: »Prauda L. D. M. 7. maja 1772. V vasi Bjače na običajnem mestu. Pred: (slede imena sodnikov) Za Andreja Simonetiča z Matevžem Drašček, vulgo Kocajner, tožitelja v tej, praud'.

Ko se je Frankovska država delila na Francosko in Nemško, se je naselilo po Furlaniji vse polno plemičev, ki so si zgradili svoje gradove, cerkve, samostane. Menda nikjer drugod nego med Longobardi v Furlaniji se je fevdalizem pokazal v svoji čisti obliki, kljub temu pa so soseske odolevale ter v poznejših vekih očitno imele vpliv tudi na fevdalno upravo. Odločilni boji med obćino in fevdalci so se vršili od 1299 do 1307. Tudi kmečka vstaja l. 1511 je imela po Furlanskem uspeh, tako da so pripustili v furlanski parlament v Vidmu stan kmetov. Zgodovinar Nicoletti, † 1596, lahko ugotavlja: Ustava Furlanije je enaka anglo-saksonski, parlament pa je prišel do veljave le v Furlaniji in na Angleškem. Fevdalci so sicer skušali pridobiti vse pravice nad podložniki, kakor so jih imeli drugod. Za plano deželjo po Furlaniji se jim je to deloma tudi posrećilo, manj med Beneškimi Slovenci, ne pa v imenovanih 26 soseskah ob Nadiži. Patriarhat, kakor pozneje Beneška republika, sta sistematično skušala omejevati oblast plemičem — ali že romanskim ali pozneje tujerodnim —, kar se je posebno Beneški republiki tudi posrećilo. Menda bo to vzrok, da so patriarhi in Beneška republika štćitili svoboščine slovenskih sosedov, ker ni mogoće misliti, da bi se pastirsko poljedelsko ljudstvo samo otreslo mogoćnih plemenskih družin. Saj je kljub podpori patriarhov in Beneške republike mnogo slovenskih sosesk prišlo pod fevdalno ali samostansko jurisdikcijo. V doževem odloku od 26. sept. 1492 se imenujejo Slovenci: »Zvesti naši prebivalci gor in dolin Fori Julii«, ter se jim potrjujejo vnoviće vse svoboščine: »Dasi ubožni, so oni sami, ki s svojim trudom nosijo skrb in breme straženja tesnih prelazov ter jih drže v redu in varne pred barbarskimi napadi.« Avtonomija Beneške Slovenije ob Nadiži je radi tega ostala nekršena do pogina Beneške republike ob miru v Campo Formio l. 1797.

Slovenske sosednje pa so tudi same znale vedno in energićno braniti svoje pravice, kar med drugim sledi iz listine od 20. julija 1658: »Javila sta se v uradu Preture Žorž Zoberle in France Čačić, odposlanca, prvi za Landar, drugi za Mjerso, ter sta slovesno v imenu vseh slovenskih obćin svojega kraja protestirala, da so od oblastva klicani vsi moški nad 15. letom do 50., da se njih imena vpišejo, ne da bi vedeli čemu; da se sicer temu povelju za sedaj pokoré, a to storé, ne da bi se odpovedali svoboščinam, ki so se v najširšem obsegu vedno priznavale od javnih oblasti.«

Vrtača s Stola

Foto Janko Skerlep

A tudi dejanski so se uprli. Ko so l. 1492 iz Vidma od Beneških Slovencev zahtevali, naj bi vršili robote skupno s Furlani ob Brenti, je zavrelo med slovenskimi prebivalci. »Vse vkup!« je bilo geslo proti Italijanom in Videmci so se vdali. S pofurlanjenjem so »sosednje« izgubile tudi svobodno upravo. Tako sta bili sosednji v Manzanu in Bračanu svobodni, dokler ni furlanski element iztisnil slovenskega.

Avtonomijo slovenskih sosedenj obeh bregov Nadiže je Beneška republika večkrat izrecno priznavala. Tako odlok 12. oktobra 1658, ki izreka prebivalce navedenih sosedenj za »avtonomne in nedotakljive v vseh svoboščinah in posebno onih iz odloka 26. septembra 1492«. Doževi odloki še posebej poudarjajo ločenost slovenskih občin od Furlanije, ki se navadno imenuje »Patria«. Tako 8. februarja 1660 in posebno v odloku 2. aprila 1758: »Da so prebivalci Slovenije kakor narod različen in ločen od Friulov.«

Slovenski parlament je imel tudi pravico nalagati samostojne davščine, posebno trošarino. Slovenske soseske so bile tudi proste vojaščine; prevzele so le dolžnost, da čuvajo prelaze proti severu, in sicer 5 važnejših: pri Podbonescu ob Nadiži, na Livku, čez Klinac, čez Klobučarje — vsi na sever — ter čez Jajnik ob cerkvi sv. Nikolaja na vzhod. Za to so Beneški Slovenci vzdrževali 200 oboroženih mož.

Slovenske soseske so imele torej svojo upravo, svoja sodišča, svoje finance in svojo vojsko. Vidimo torej pri Beneških Slovencih polno avtonomijo; tvorili so prav malo državico.

Sicer je tudi na sosednjem Goriškem ostal ohranjen vsaj del prvotne slovenske avtonomije. Patriarh Marquard z Randeka, ki je vladal od 1331 do 1365, je bil prvi, ki je uredil pravne razmere na Goriškem in Furlanskem. To so takozvane: *Constitutiones patriae Fori Julii*. V teh določa, da se imajo soditi Nemci po germanškem pravu, Furlani po romanskem pravu; v slovenskih občinah se prepušča sodstvo županom, dokaz, da je institucija županov med primorskimi Slovenci veljala že od pamtiveka in da je morala biti institucija kolikor toliko urejena, ker so jo patriarhi priznavali poleg nemškega in rimskega prava.

Avtonomijo Beneške Slovenije so odpravili šele Francozi, ki so l. 1805 zasedli Furlanijo. Z odlokom 11. junija 1806 so ustanovili, kakor na Francoskem, komune in kantone. Odlok 11. junija 1806 se glasi: G. Ivanu Bajtista Cudicio: »Odpošiljamo Vas, da odpravite in razpustite takoj vse sosednje popisanih krajev ter obenem takoj sestavite občinske svete po priloženem imeniku.« Vendar so Francozi pustili domačinom vladnega delegata v Št. Petru, policijskega komisarja, mirovne sodnike, imenoma Domenik, Kukovec, Koren, Podreka in dr. Šele ko je Avstrija po dunajskem miru prevzela Benečansko, je z odlokom 4. aprila 1816 zatrla vseh 36 sosedenj v Šempeterskem okraju; zato pa je ustanovila samostojni sodni okraj v Šempetru, ki se je imenoval v začetku S. Pietro degli Slavi; to ime je občina po želji Italije l. 1867 izpremenila v ime S. Pietro al Natisone.

Da so se Slovenci v Italiji tako dobro ohranili, sledi iz navedenih podatkov in zgodovine; dá se pa sklepati tudi iz tega, ker sta patriarhat v Ogleju do l. 1420 ter za njim republika Benečanska do l. 1799 nele pustila Slovincem vse svoboščine, marveč sta zadrževala kolikor mogoče fevdalizem. Druga okoliščina pa je bila polna kulturna zanemarjenost nele Beneških Slovencev, ampak tudi sožilcev Furlanov. Beneški Slovenci niso imeli nikakih kulturnih stikov z ostalo Italijo, kar kaže najboljše šolska statistika za l. 1871. Takrat je bilo v celi Italiji 78.3% analfabetov, v prefekturi Videmski, torej

Tempelj Longobardov

med Furlani, pa 73.2%, dočim je bilo v Reziji analfabetov 92%, med ženskami celo 99%. Ko sem bil v 90. letih prvokrat v Reziji v vasi Korita pod Kaninom, nisem dobil nobenega človeka, ki bi znal laški. Moški so bili takrat večinoma kot delavci po svetu, ženske pa so znale le rezijanski. Rezija je bila docela ločena od ostalega sveta; omejena od visokih gor, skalnata in zaprodna, zaprta proti zahodu, je ostala popolnoma sama svoja. Rezijani so sicer tudi imeli svoje »sosednje«, kakor Beneški Slovenci, a bili so docela svobodni le pod lastnimi knezi. Ko pa so prišli pod benediktinski samostan, je ta potegnil nase sodstvo vasi Sv. Jurij, Ravenca, Njiva, Osejane in Stolbica, kateri pripada tudi vas Korita; bile so ena občina, pod nadzorstvom benediktinske opatije.

Dočim so Oglejci in Benečani slovenske svoboščine spoštovali, je Avstrija, ko je po dunajskem miru definitivno zavzela te kraje,

uvedla tam svojo birokratično upravo ter strožje izterjanje davkov in uveljavljanje vojaške dolžnosti. Vsled tega je postala med Slovenci silno osovražena. Avstrijske oblasti pa niso morda ponemčevale, marveč je značilno, da so prepuščale italijanskemu uradništvu v Vidmu, Čedadu, Tarčentu, Gemoni in Tolmezzu (Tumeč), da je na proizvodlj poitalijančevalo. Na domače slovensko prebivalstvo se niso prav nič ozirali. Tako na pr. je Avstrija uvedla pravilo, da mora vsak gospodar imeti svoj priimek; ker se prebivalstvo za ta ukaz ni veliko brigalo, so jim italijanski prefekti dali meni nič tebi nič laška imena. Tako je prišlo do tega, da so hišna imena v Reziji in Beneški Sloveniji čisto slovenska, imena gospodarjev pa skoraj čisto italijanska. Za zgled naj služi kratek izpisek priimkov in hišnih imen v vasi Sv. Jurij v Reziji: Barbani — Zdraž, Bortolotti — Kvartica,

Buttalo — Pec, Clemente — Polh, Gnotti — Urša, Longhino — Bizjak, Madotto — Lipa, Micello — Preslica, Bertol — Pušča, Turisan — Debenjak, Mrzocco — Bolac, Fabini — Brida, Copetti — Pielik, D'Avia — Pušča, Lega — Kos, Barbarini — Balotič, Chinese — Voglič, Clemente — Starac, Dedi — Jakončič, Filadoro — Rep, Madotto — Širokac, Buttalo — Bričac, Di Lenardo — Šupelj, Di Lenardo — Vidmar in enako.

Rezultat avstrijske uprave je bil ta, da so l. 1848 Slovenci bili navdušeni za osvoboditev Italije in so se udeležili revolucionarnega gibanja proti Avstriji. Pri bojih l. 1848 v Pontablu so se proti avstrijskemu vojaštvu odlikovali izborni rezijanski strelci. Prehod po Nadiži so domačini zgradili v Podbonescu. Kaplan Mušic v Tarčmunu (pozneje župnik v Šempetru) je zadrževal z oboroženimi kmeti prehod čez Livek. Ko so l. 1861 prvič proglasili enotno ustavo Italije, so goreli po Beneški Sloveniji v znamenje veselja kresovi. Ko je l. 1866 od 21. do 22. okt. prišlo do plebiscita, je v celi Reziji glasoval en sam gospodar za Avstrijo; po celi Furlaniji, vštevši Slovence, pa je za Italijo glasovalo 144.988 mož, za Avstrijo vsega skupaj 36. Avstrija je, kakor vselej, prepozno spoznala svojo zgodovinsko nalogo. Po plebiscitu šele je ponujala Italiji, naj ji odstopi slovenske kraje na Beneškem proti mnogo bogatejši pokrajini Valsugana na južnem Tirolskem. Seveda je Italija, ne radi ljubezni do Slovencev, odklonila to zahtevo, ker je uvidela, da bi Avstrija s posestjo Beneške Slovenije v Predalpah imela mogočno trdnjavo nad Benečansko ravnino.

(Dalje prih.)

Dr. Jos. C. Oblak:

Škrlatica

Naše Julijske Alpe, ki žal niso več čisto naše, to se pravi: niso več v isti državi, so po svoji formaciji in po položaju v marsičem podobne Tirolskim Dolomitom. Razmetane so v večje in manjše, bolj ali manj samostojne skupine, prav kakor Tirolski Dolomiti, le da so posamezni deli le-teh večji in višji. Tudi so usede med posameznimi gručami Dolomitov večje in širje, dočim se vidijo naše Julijske Alpe kolikor toliko sklenjene. Tako imamo skupino Razorsko in Prisojniško, Jalovsko-Mangrtsko, zdaj prav v Italiji Viš-Montaško, Kaninsko itd., južno pa Triglavsko in Bohinjski Kot; a tudi po teh teče danes italijansko-jugoslovanska meja, tako da ne moremo ne ene teh skupin imenovati popolnoma naše.

Samo ena skupina, pomaknjena s svojimi skalnatimi orjaki najbliže in najneposredneje v Gornjo Savsko dolino: Martuljska skupina, ta je čisto naša. Kakor razprostrt grandiozen šopek moli divne vršice svojih skalnatih rož v zelenje Savske doline, kot krasen kontrast mirni, tihi rajdi onstran na koroško-kranjski meji... Kakor ogromna odprta pahljača se mi zdi, v katero režejo manjše in širše zareze Martuljski in Beli Potok s svojimi stranskimi grapami. Njihovi visoki grebeni z vsemi svojimi vršiči, ki rastejo v

ozadju iz osrednje razorane gmote, ustvarjajo tihe, divje krnice in konte z grandioznimi kuloarji, kakršnih je v tolikem izobilju in raznoličju le malokje drugje najti. Dva najbolj vidna ustvarjata na robu tega vase zaključenega gorskega kraljestva troje glavnih, v Savsko dolino odprtih vhodov v njegovo osrčje. Eden sega pod Špik s krasno konto »Pod Srcem«, a drugi preko slapa Martuljskega potoka neposredno pod Široko Peč, misteriozno nazvan »Za Akom«.

Ferdamane Police z Rigljico, Rušica, Kurji Vrh in drugi tvorijo skrajno zapadno stranico mogočnega Martuljskega trikota. S krajšim grebenom Pečij na Krnici nad Zgornjim in Spodnjim kotlom čuvajo ti »Srce« in Špikov graben, ki ga ločijo te Peči od »Aka«; a mogočna dolga »španska stena« z Vaneževim Robom, z Vršičem i. dr. tvori ločnico med globeljo Martuljskega in grapo Belega Potoka. Tja na skrajni vzhod pa pošilja impozantna Kukova Špica svoje odrastke z vrhom nad Možici, Slemenji, Vrtaškim Vrhom i. dr., ki pozdravljajo tam onstran že slavni Peričnik v Vratih. Tu ob skrajni zapadni stranici te pahljače je tretji, najmanj znani, a tudi najmanj vpoštevani vhod v Martuljsko kraljestvo iz Savske doline, morda najbolj zapuščeni kot naših gora — kdo ga bo odkril?

V ozadju teh v zelenje odetih spodnjih, sicer le malo pomembnih kulis, ki so le bolj v okras ozadja in so le nekake ponižne predstraže — tam pa stoji v polkrogu zbran generalni štab naših najslikovitejših: od Špika, obeh Martuljskih Ponc, Široke Peči z Dovškim Križem v ozadju tja do Kukove Špice, stoji v vsej svoji velealpinski gloriји ter ustvarja v tem delu naše domovine pravo alpinsko pokrajino, kakor jo najdeš le še gori v Kanalski in Pustriški dolini in povsod tam, koder gre črta južnoapnenih Alp ter Dolomitov.

Ne vidiš pa od te strani iz doline mogočnega roča tega v gornjo dolino razprostrtega skalnatega šopka, v katerega se zgosti in zoži v ozadju na jug vsa ta blesteča, na Savsko stran široko odprta in razpredena gorska gmota. Je to, kot nepremagljiva rivalinja Triglavova, tudi v prejšnjih časih uveljavljena kraljevska Škrlatica ali Suh i Plaz. Ta močni roč se zopet razširi proti takozvanim Križkim Podom, iz katerih raste in pada doli proti Vratom silni Stenar, bližnji sosed ponižnega razglednega Križa med Podi na Rušju in med masivno Dolkovo Špico, tolikokrat zamenjano z vitkejšo in nižjo sosedo Rogljico. Ta zožena, a silna gmota, ki zvrhovi v drugo najvišjo točko (poleg Montaža-Špika nad Policami, ki je le za nekaj metrov višji) v Julijskih, je vežoč člen med Martuljsko in Razorsko skupino; slednja je po ozki, globoki Luknji zvezana zopet z ogromnim Triglavskim čokom, ki je sicer kraljestvo zase. Toda takoj za Stenarjem, da, že čez Križ je danes potegnjena italijansko-slovenska meja tja doli v Luknjo in iz nje po robu najbolj slovenske gore prav do njenega vrha. Veličastni naš Razor pa je že popolnoma na oni strani.

Ko Martuljkove skupine razen slapa in kota »Za Akom« še skoraj nihče poznal ni, je Škrlatica že slovela med Nemci kot »Scharlachwand«. S tem imenom je postala kar popularna. Veljala je kot prava

Škratica s Tominškovega pota

pošastnica, in nič manjša ni bila slava onega (dr. Kugyja), ki jo je prvi preplezal, kakor onega, ki je prvi zmagal Triglavsko steno.

Ta Savski dolini, torej bi dejal širšemu svetu najbližja Martuljska skupina sama, ta najbolj naša skupina pa je bila — kakor se to čuje na prvi hip skoraj neverjetno — tudi še v poprevratnem času do novejšje dobe našemu srcu najbolj oddaljena, skoraj tuja, za večino planincev terra incognita. In zasluga naših mladih je, da so jo otvorili, zabeležili prva imena dosihmal skoraj brezimenih vrhov, ki jih razen Kukove Špice in menda Špika sploh nismo poznali. Delal pa bi krivico Čehoma Dvorskemu in Čermaku in drugim, ako bi jim ne priznal pri tem tudi deleža. Odkritje tega celokupnega predela je brez dvoma veliko kulturno, geografsko in nomenklaturno delo, ki je dokumentarno izpričano in zgoščeno v eni najrazboritejših alpinskih knjižic: »Naš alpinizem« TK »Skale«. So v nomenklaturi netočnosti, ki jih tu ne bom navajal, ker to ni moja naloga, a vse podrobnosti o Škratici najdeš v njej, zlasti plezalne ture, ki gredo skoraj vse preko severne in severozapadne stene. Preko južne stene ali bolje ob njenem robu je nadelana pot za obične, toda utrjenejše turiste. Prvi vzpon dr. Kugyja se je izvršil preko nje po znanem razritem kaminu naravnost iz strmega proda, tako zvanega Zadnjega Dolka.

Danes je tudi Škratica z Martuljsko skupino že skoraj običajna gora, seveda za vztrajnejše, recimo boljše gorohodce, ki še niso tako »pokvarjeni«, da mislijo, da mora biti vsaj na vsake tri ure bolj ali manj udobna kočja na razpolago, a železnih klinov in žice nič koliko ...

In prav je tako. Čim manj zemlje imamo, tem bolj se moramo vanjo poglobiti. Zato moramo zlasti danes v svoji okrnjeni domovini skrbeti, da poiščemo vse njene skrite koticke in bisere in si s tem omogočimo čimveč zanimivih in raznoličih gorskih partij.

V primeri s številom in s sposobnostjo naših slovenskih alpinistov in z visokim razvojem slovenskega alpinizma imamo za svoje udejstvovanje naravnost smešno majhen velehorski teritorij v Sloveniji sami, kolikor ga je namreč še ostalo po naši in tuji krivdi v isti državi. Visokogorskega, samo našega slovenskega sveta v okviru naše države skoraj nič ni; pustili so nam poleg Kamniških Planin, Begunjsčice, Storžiča samo to-le Martuljkovo skupino in nekaj stranskih grebenov in robov... Žal, da je tako.

Gore, po kateri gre meja, ne imenujem več čisto naše. Že zavest, da na vsak korak preže na te obojestranski stražarji, da te ima ta ali oni za v turista preoblečenega tihotapca ali špijona, da ne smeš fotografirati, niti imeti s seboj zemljevidov, da se moraš vsak čas legitimirati, vse to ti zagreni bivanje v takih, dejal bi »polovičarskih« krajih; ne čutiš se doma, ne uživaš one sicer na planinah tako osrečujoče duševne sproščenosti in svobode, če ti jo skoraj načelno omejujejo na obmejnih planinah. V tem oziru se mi zdi, da sem bolj svoboden na čisto »tuji« gori. Najbridkejša pa je zavest, da hodiš osumljen po pristno svoji zemlji...

So to osebna občutja, ki ne delujejo pri vseh enako močno, a popolnoma oprostiti se jih ne more nikdo, ki ima srca in smisla za to, čemur pravimo: domovina!

Triglav ni vse. Gotovo presega po svojem razgledu vse druge gore — saj je tudi najvišji med vsemi; toda pogled na bližnjo okolico in na vso Julijsko skupino je s Škrlatice zaradi njenega dominantnega položaja edinstven. Saj stoji ona takorekoč v sredi pred celo fronto, pomaknjena iz glavne vrste najbolj na sever, dočim je Triglav postavljen proti južnemu robu Julijcev. Škrlatica pa poveljuje s svojim Martuljskim štabom vsemu obširnemu okolju julijskih podložnikov.

Toda dejal bo kdo izmed »komodnikov«: »Triglav je le Triglav, rabim nanj manj časa in imam na potu na razpolago koč in planinskih gostilen, koderkoli grem.« Saj to je ravno tisto: taki naj hodijo svoja pota, mi krenemo po svojih. Škrlatica je postavljena med Vrata in Kranjskogorsko Pišnico, oziroma njen podaljšek, Krnico. Prav iz Krnice je za navadne pešce dohod do nje preko Križke Stene, ki je že staroznan prehod s kranjskogorske strani v Vrata. V resnici pa je pomaknjena Škrlatica od te Stene in Krnice precej daleč proti severu, bliže k Martuljski skupini; saj leži Krnica neposredno pod Razorovo steno. Škrlatica tvori grandiozno ozadje stranski grapi Gruntovnice in še više v osrčju te divje skupine veličastnemu kuloarju Velike Dnine. Ko si vrh Križke Stene, si že sredi svetišča Julijskih Alp. Znan je veličastni prizor, ki ti ga nudi pogled z bližnjega ponižnega Križa; stoječ ob italijanskem mejniku, gledaš, gledaš dol v globel

Križkih Podov, kjer se temni dvoje solznih očeš — obe Križki jezери; gledaš doli v nikdar pozabljeno pesniško Trento. Tvoj pogled pa se obrne na sever tja proti zajetni podobi Dolkove Špice (prej: Rogljice¹). Za njo se skriva kraljica teh gora; tam so že čisto naša tla in tja gre danes naša gorska pot, kateri se večinoma tok turistov ognе, hiteč v Vrata. — A to ni prav.

Preko Križke Stene do Aljaževega Doma je 6—7 ur hoje. Ako prideneš še pičle 4 ure in se nekaj sto korakov pod robom Križke Stene okreneš, mesto navzdol v smeri proti Vratom, na severozapadno stran po nadelani stezi zadaj za Rogljico, oziroma med Dolkovo in Rakovo Špico, si napravil krasen stranski »izprehod« na Škrlatico. Rdeča Škrbina je ozka zaseka ob zapadni steni Dolkove Špice med njo in Rakovo Špico; skozi njo se »privoziš« po grobemrodu v ogromni kotel pod južno steno Škrlatice: Zadnji Dolek. — Tu se strne pot z ono, ki prihaja iz Vrat od Aljaževega Doma. Že pot do Rdeče Škrbine je velezanimiva. Ko se vzpneš pod Gamzovec, ki štrli iznad roba Križke Stene, se ti med potjo odpirajo sijajni pogledi skozi špranje razsekanega grebena nad Krnico in Gruntovnico v jarke in prepade in preko njih v daljavo. Vsa sklenjena rajda v led vkovanih Visokih Tur se zablesti v obzorju, Beljaška ravnina in Ziljska dolina z obrobnimi planinami je razprostrta pred teboj kakor bližnja sosesčina. Zato te je težko obdržati tik pred Rdečo Škrbino, da ne bi krenil še poprej na desno od nje gori na vrh Dolkove Špice, raz katero se ti odpre impozanten razgled, ki ti naj bo v nadomestilo, ako ti v Zadnjem Dolku pod Škrlatico zmanjka volje ali odreče telesna sila ter kreneš (brez — Škrlatice!) preko Spodnjega Dolka v Vrata. Samo pol ure gor je in toliko približno zopet nazaj od Dolkove Špice do Rdeče Škrbine. Do nje pa moraš nazaj, da se pogrezneš skozi njo v Dolek; kajti z vrha Špice (2582 m) bi moral sicer v Zadnji Dolek — plezati (srednjetežka plezalna tura²), toda opraviš pot v Zadnji Dolek skozi Rdečo Škrbino nazaj prej in lažje.³ Na dnu Dolka si zelo hitro. Vsa situacija je prezanimiva, da bi omahoval in ne zbral moči, da pre-magaš tudi še zadnji strmi vzpon na kraljico teh gora, ki postane tudi kraljica — tvojega srca.

(Konec prih.)

¹ Po dr. Tumi naj je Rogljica eden izmed rogljev v razsekanem robu Križke Stene, dočim je široka masa Dolkove Špice potegnjena povprek nad »Podi« na Rušju proti Vratom, zapirajoč vso severno stran in s tem pogled na masiv Škrlatice v ozadju levo od nas, gledajočih proti Vratom.

² Sicer pojem »plezalna tura« ni čisto jasen; vsaj pri nas ne; za enega je lahko ista pot plezalna, za drugega ne.

³ Rdeča Škrbina, »Rdeča« Škrlatica! Zakaj »rdeča«? Zato, ker je v resnici vsa rdeča, oz. rdečkastorjava. V zaseki Škrbine je namreč rdečkasta, mehka, glini podobna masa, v katero se deloma kar udaraš, brez vegetacije. Tudi v ostenju Škrlatice opaziš precej te rdeče barve, in to ji je prineslo, po mojem mnenju, njeno drugo (»škrlatasto«) ime, od tujih turistov, ki so imeli oči bolj za — barve, nego za velike, suhe plaze (»Suhi Plaz«).

V gorah zapadne Bolgarije

I.

Sofija in Vitoša.

Brzovlak je hitel čez širne planjave med Dragomanom¹ in Sofijo. V opoldanskem čadu so se prikazali nejasni obrisi široko razloženih gora; mirno izbočene črte so se dvignile iz osojne ravnine ter se v lahko napetem loku povračale na zemljo.

Pozdravljena, Vitoša!

Sofijski advokat, s katerim smo se slučajno sešli v vlaku, nam je vneto razkazoval planine, ki so se polagoma prikazovale na obzorju. Imena Vitoša, Rila, Pirin, Stara Planina, ki so se pogosto ponavljala zadnje mesece, ko sem pregledoval karte in čital knjige Iširkova in Deliradeva², so postajala živa resnica. Navdušene besede bolgarskega

planinskega tovariša so nas prevzele. Najrajši bi bili kar takoj zadeli na rame težke oprtnike in pohiteli v senco in hlad Rilskih gora, ki so se nejasne kazale na južnem obzorju.

Naša družba je obstojala iz treh oseb. Poleg inženirja Z. in moje malenkosti nas je spremljala na vsej poti gospodična P., ki so jo Bolgari kmalu prekrstili v »momiče«, to je po naše deklič, in tudi mi smo jo poslej klicali samo še s tem prikupnim imenom.

Za Sofijo potrebuje človek tri dni, če si jo hoče dobro ogledati; mi smo si sofijske znamenitosti privoščili v treh obrokih. Nekaj takoj prvi dan, drugi del v presledku med Vitošo in Rilo, ostanek pa zadnja dva dneva pred odhodom v domovino.

Tisti prvi dan smo kar brez cilja blodili po Targovski ulici in buljaru Knjaz Donduko³, strmeli nad lepo katedralo Svete Nedelje, ogledovali izložbe in kupovali rdečelične breskve, ki so jih po osem levov kilogram prodajali kar na vozičkih po ulicah. V največji popoldanski vročini smo prikorakali na trg Carja Osvoboditelja. Tu je pričel inženir na vse pretege vrteti svojo Pathé-Bebi, midva z »momičem« pa sva predstavljala »ospredje«, ki je moralo begati okrog spomenika Carja Osvoboditelja ali pa dostojanstveno prihajati iz čudovite cerkve Aleksandra Nevskega — kakor je pač zahteval naš filmski komandant.

No, nazadnje sva pobegnila pred solnčarico in inženirjevo kamero v zoološki vrt, kjer smo videli mnogo zanimivih živali; posebno nas

¹ Dragoman je prva postaja na bolgarskih tleh, če se pripelješ iz Jugoslavije.

² Iširkov: Oro- u. Hydrographie von Bulgarien; Pavel Deliradev, avtor obširnih monografij o Vitoši, Rili in Osogovski Pl.

Cerkev Aleksandra Nevskega v Sofiji

Foto Gr. Paskov

je zanimala bolgarska gorska favna: medvedi, orli itd. Radovednost nas je gnala še v prepovedane kraje botaničnega vrta. Tu sem se v »krasni« bolgarščini predstavil ravnatelju; ta pa mi je odgovoril v nepotvorjenem tirolskem narečju. Prijazni gospod nam je rade volje razkazal vse, kar še ni ovenelo. Vendar nismo več videli znamenite Haberlee, pač pa je v nekem kotu cvetelo par lepih Ramondij.

Zvečer smo se izprehajali po živahnih ulicah. Topi vrh Vitoše nas je vabil na koncu vsake ceste, ki je držala na jug. Sklenili smo, da jo posetimo kar prihodnji dan — v nedeljo.

Ko smo v jasnem in toplem jutru naslednjega dne srebali črno kavo v kavarni na bulvaru Knjaz Dondukof, smo videli, da je turistika bolgarski narodni sport. Od vseh strani so vreli planinci proti trgu Sv. Nedelje, kjer so stale vrste tramvajskih voz za Knjaževo, eno izmed izhodnih točk za vzpon na Vitošo. Bilo nas je na stotine in po ozkih hodnikih so nas spuščali v skupinah po 50 in 50 v vozove. Veseli živ-žav, kakor pri nas ob majskih nedeljah, ko se vsa Ljubljana odpravlja na goliške narcise, je polnil nabite vozove.

Vitoša je domača gora sofijskih turistov, po obliki je podobna našemu Stolu ali Begunjščici, samo da so njena pobočja mnogo položnejša in skoraj brez gozdov.

Mi trije smo se uvrstili v procesijo, ki je hitela po zložnih pobočjih v vznožju gore. Mene je z vso silo takoj prevzel furor botanicus; vsaka druga rastlinica, ki sem jo pogledal, je bila nova.

Po položnih pašnikih smo se dvignili do studenca Bjelata Voda, kjer je že sedelo kakih 100 turistov. Kmalu nato smo zapustili običajno široko pot in z njo turistovsko procesijo ter se po ozki stezi

med grmičevjem povzpeli na solnčne pašnike v višjih legah, kjer nas je presenetila in zadivila pestra množica planinskega cvetja. Livade so sinele od svištev in zvončnic, temnomodre preobjede (*Aconitum cammarum*), snežnobeke anemone in velike vijolice (*Viola dacica*) so bujno sijale poleg zlatorumenih pogačic (*Trollius europaeus*), ki ji pravijo Bolgari Vitoško lale (lilija).

Ustavili smo se pri koči Momina Skala (dekliška skala), ki je last mladinske turistične organizacije³. Nato pa smo vseskozi ob reki, ki se vali med granitnim skalovjem, stopali zložno navkreber. Rumena sretena (*Geum montanum*) in njen škrlatnordeči brat (*Geum coccineum*) sta nas vso pot spremljala in kratkočasila naše oči. Kmalu nato smo sedeli na ogromnem granitnem bolvanu vrh Črnete Skale (okrog 1880 m).

Po kratkem počitku smo se spustili po pobočju Črnete Skale nizdol ter v močvirnem svetu, skoraj po ravnem, korakali dalje. Tam sem zagledal med ostro travo znamenito zlato orlico (*Aquilegia aurea*), ki cvete le v Rodopi (na Vitoši, v Rili in Pirinu). Ko pa sem malo dalje opazil rumenocvetno sestro našega zlatega klobuka, tako zvano *Lilium Jankae*, eno največjih krasotic Vitoške flore, sem v vznosenju med zaljubljenim ogledovanjem te lepe cvetlice stopil kar do gleznja v močvirje...

Kakšna smučišča so tam gori na teh Vitoških planinah, približno 2000 m visoko nad Sofijo! Kilometre dolga, rahlo nagnjena pobočja, kjer se navriska smučarsko srce! Tako udobna in tako prostrana so ta smučka polja, da bi človek med dričanjem menda lahko čital romane. Bolgari se prednosti, ki jih nudi Vitoša pozimi, dobro zavedajo. Pripovedovali so mi, da vse te višave ob ugodnih snežnih razmerah kar mrgole smučarjev, ki jih v Sofiji štejejo že na tisoče.

Skoraj neopazno smo se dvignili na greben in se spustili navzdol do krasne dvonadstropne hiše Kumata, ki je tudi last mladinske organizacije, in od tam v enourni položni hoji preko mehkih, mestoma malce močvirnih pašnikov dospeli na Črni Vrh (2269 m), najvišjo vzpetino na Vitoši. Kakšne pol ure pod vrhom smo našli študenta, ki je s puško v roki stal na straži ob studencu.

On in njegovi tovariši vrše menjaje ob nedeljah, ko je velik naval turistov na Vitoši, stražarsko službo, ki obstoji v glavnem v tem, da čuvajo zaščiteno planinsko floro, studence in mlade nasade. (Mimogrede povedano: bolgarski planinci se pečajo tudi s prostovoljnim pogozdovanjem goličav. Tako je n. pr. samo ena sofijska podružnica »Aleko Konstantinov« zasadila lansko leto 49.000 borovcev in izdala v to svrhu nad 37.000 levov.)

Črni Vrh je prav za prav nekakšna planota, iz katere se na več mestih dvigajo gromade granitnih skal. Ustavili smo se poleg razglednega stolpa ter se nekoliko ozrli v daljavo. Čez nizko po-

³ Vsak bolgarski planinec je do 21. leta organiziran v Mladinski turistični organizaciji (Junošeski Turistski Sjuz); šele s polnoletnostjo ima pristop v organizacijo starejših. Mladinsko društvo ima 78 podružnic in okrog 9000 članov; organizacija je popolnoma samostojna; ima svoje znatno premoženje in svoje glasilo (»Mlad turist«).

Vitoša

Foto Gr. Paskov

gorje Verile, ki spaja Vitošo in Veliko Rilsko Pustinjo, smo videli razsekane gromade in grebene Rile z vrhovi Musala, Rupite, Maljovica. Razločno smo spoznali vrh Popova Šapka in vzhodno od njega izraziti Belmeken, ki pa leži že v Rodopskem gorovju; Pirinsko hribovje, naš drugi cilj, so zakrivale visoke Rilske Planine, na zapadu pa smo videli Osogovsko Planino, ki leži deloma še v Jugoslaviji; njen najvišji vrh, Rujen, pa je mejnik med državama.

Kmalu se je zbralo okrog nas precej domačih turistov, ki so bili silno uslužni, rade volje so nam razlagali razgled in dajali nasvete glede naših nadaljnjih tur po Rili in Pirinu.

Bilo je že proti šesti uri, ko sem jo ubral za tovarišema ter se povzpел iz kotline pod Črnim Vrhom na višino Rjeznovete, ki je komaj 4 m nižje od Črnega Vrha.

S te točke je čudovit razgled na Sofijo, ki se zdi odtod ogromno velemesto z morjem hiš in cesta. Natančno sem razločil posamezne točke, zlasti pozlačene kupole Aleksandra Nevskega, ki so se bliščale v solncu, da sem jih komaj gledal. Izpulil sem še blazinico bledorožnatih nageljčkov (*Dianthus microlepis*), ki so jim Bolgari dali poetično ime »momina slza« (dekliška solza) in malo nižje utrgal par krasnih cvetov pikastega svišča (*Gentiana punctata*), ki nosi v bolgarščini prijetno zvonkljajoče ime »tintjava«, nato pa sem jo naglo ubral po strmem pobočju navzdol v kočo ali hižo Aleko Konstantinov. Hiša je last Sofijskega »klona« ali podružnice.

Koče Bolgarskega turističnega društva so le deloma oskrbovane. V njih dobiš prenočišče in vrelo vodo za čaj. Čaj je ponekod zastonj, t. j. Bolgarsko planinsko društvo ga daje svojim članom brezplačno na razpolago. V vsaki koči je velik štedilnik, kjer si lahko kuhaš s

seboj prinese jedi. Vina in drugih alkoholnih pijač ne dobiš; vsaka koča ima oskrbnika, ki ga imenujejo pazač. Včasih ima ta v zalogi jajca ali mleko, kruh se dobi pač v vseh kočah, v ostalem se je treba zanašati na lastno zalogo. Ležišča so preprosta; postelji ni nikjer, imajo samo skupna ležišča, t. j. iz desk zbita lesena počivališča, prevlečena z volnenim tkivom, ki je podobno bosanskim ali pirotskim preprogam, tudi vzglavja so iz enakega blaga. Oprema je preprosta, toda povsod vlada čistoča. Mrčesa nismo opazili niti čutili nikjer.

Že pred deveto uro smo šli spat. Zbudil sem se že ob pol štirih in odšel s tovarišema na prosto. Vse je še spalo; bilo je še napol temno, ko smo brez zajtrka odrinili navzdol na avtomobilsko cesto, ki se vije nekaj sto korakov pod kočo.

*Foto
Gr. Paskon*

*Vitoša,
koča
Mamina
Skala*

V Sofiji je še migotalo na tisoče lučk, ko smo se spuščali po strmih, z ostrim šasem poraslih pobočjih navzdol. Niže doli ob cesti so stali žolti kandelabri ogromnega lučnika (*Verbascum phoeniceum*). Navsezgodaj smo prišli do samostana Dragalevci, ki leži ves zakopan v zelenju enega izmed redkih gozdov, ki pokrivajo sicer tako gola ledja Vitoše.

Obiskali smo staro cerkev iz 15. stoletja in si ogledali v njej freske, ki predstavljajo — kakor nam je trdila stara ženica spremeljevalka — bolgarske kralje iz rodbine Šišmanov. Freske so precej poškodovane, zlasti oči so pri nekaterih izkopane, kar je naša vodnica pripisovala turški krutosti.

Stopili smo nizdol v vas Dragulevci, kjer nas je na blatni cesti napadel trop divjih psov, ki so nam režaje kazali tako krasne zobe, da je človek v nemem občudovanju te lepote skoraj pozabil na nevarnost. Ker smo jim od svoje strani tudi hoteli nekaj pokazati, smo dvignili cepine, kar jih je nekoliko pomirilo...

Prehoditi smo morali še 7 km malone ravne, prašne ceste, da smo prišli nazaj v Sofijo.

(Dalje prih.)

Velika Noč v Severni Triglavski Steni

Lanskega leta je bilo. Prišla je v deželo zopet zelena pomlad...

Mlado popje je sililo iz dreves. Po lokah je bilo že vse zeleno prav tja do temnih gozdov. Barva travnikov je bila raznobarvna — vzklike so cvetlice. Dolina je doživljala vstajenje. V gorah je pa vladala še trda zima.

Lepo je prebujenje narave v dolinah, a tudi snežnobebe planine v tem času vabijo ljubitelja.

V mesečni noči sem šel sam. Ob poti sem srečaval snežene lise in popje, ki je klilo iz zemlje. Kmalu sem prišel v Vrata — v stari koči sem dobro prespal noč.

Na Veliki Četrtek 13. aprila sem korakal zgodaj zjutraj proti Pragu. Čim više sem šel, tem več je bilo snega. V Bistričini strugi sem stopil na plaz, ki je pridrvel s »ta velike stene«. Na trdih kepah plaz sem se ustavil in zrl pred seboj Steno. Polno snega je ležalo po ozkih laštah, police so bile strmo zamedene. Po robih in stolpih so pa sedele visoke, nagnjene opasti.

Skrivnosti te Stene poleti so mi znane, a zima skriva v njej nekaj novega — nepoznanega. Vabila me je Stena, notranja želja planincea se zbudi in zahoče se mu, da gre vasovat k njej... Dekle ti iz radosti nad obiskom pritisne na čelo poljub. Kako me bo sprejela Stena? Poleti je bil njen poljub vroč; zdaj pa...

Pred deveto uro sem stopal po plazu preko slovenskega vstopa. Polno snega je bilo nanešenega iz kaminov. Zavil sem nad vstopom po strmo zasneženi gredi na desno proti Zimmer-Jahnovi grapi. Prečiti sem moral strm lijak, ki so ga naredili plazovi, padajoči iz grape. Previdno sem ga prečkal in bil sem pod spodnjim Nemškim stebrom, ki ga je prvi preplezal pokojni dr. Jug.

Ob 9. uri sem zaplezal v okovankah navzgor. Pričela se je borba. Vsak oprijem zasnežen, stopnje nesigurne, a moral sem iti k njej — bliže k njenemu srcu — kvišku. Snažil sem police in tipal za prijemi, v kaminih sem sekal s cepinom stopnje v led. Počasi, toda varno sem se dvigal po robu navzgor. Dela je bilo mnogo, mnogo, preden sem se dvignil par metrov. Poleg težkega terena sem bil še malo v skrbeh, kakšen bo konec podviga. Varnega se tudi nisem počutil v Steni po zimskem premoru.

Prvi del stebra ni strm; zato sem imel mnogo dela z odmetavanjem snega. Više gori pod prvim stolpom pa pleža že poleti ni tako enostavna. Stena je gladka, z majhnimi in redkimi oprijemi in poleg tega izpostavljena nad grapo. Iskal sem preudarno lažjih prehodov, prav radi tega sem se nekajkrat pošteno zaplezal. Stena, pokrita s snegom, nudi popolnoma drugačno sliko, nego jo kaže poleti gola. Iz nepričakovanih zagat sem se le s težavo izvlekel. Ko sem se v strmo steno po polici iz leve zaplezal, je nekaj metrov šlo; kmalu sem stal z nogami na slabih stopih, leva roka je držala dober prijem. Da bi se dvignil, sem iskal z desno roko višjega oprijema — zaman.

Za hip se dvignem na levi roki, da pogledam skalo nad sabo: gladka je bila, brez rešilnega višjega oprijema. Stal sem slabo. Z zadnjimi silami se še enkrat dvignem — pojemale so moči. Noge so začele popuščati in tudi leva roka je nehote spustila... Zdrsnil sem navzdol. V trenutku sem se v zraku obrnil od stene in že sem sedel na spodaj ležeči polici v debelem snegu. Ko sem se malo opomogel od

*Severna Triglavska Stena
— tura g. Uroša Župančiča*

Foto Kunaver

strahu, sem pogledal pod seboj v globino. Gotova smrt me je čakala, da me ni ustavil debeli sneg na polici.

Umaknil sem se nazaj po polici okoli robu in zaplezal v kamin. Pričelo me je zebsti, omagal sem sredi kamina — zato umik na polico. Ko sem si roke ogrel in dobil v telo novih moči, sem z vso voljo ponovno naskočil. Prehod sem s prerivanjem in počivanjem srečno izsilil. Vrh kamina pa me je čakala nova zapreka: snežena previsna kapa. Grozila mi je — kako preko nje? Pričel sem delati. Š cepinom in z glavo sem ustvaril skozi njo predor.

Dalje sem plezal po ozki polici na levo, tik nad grapo. Nato zopet navzgor v kamin. Strašil me je. Široko stoje na polici, sem počival in zrl za prijemi in stopi v kaminu. Srečno sem ga zapustil in bil sem tik pod »gradom«.

V krušljivem delu je bilo polno snega, brez skalnih opor in prijemov. Sneg je bil moker in bal sem se, da z lastno težo ne sprožim plazu. Nič hudega pa ni bilo, samo veliko napora. Globoko sem se udiral v sneg na strmini; komaj sem čakal, da dosežem zgornji rob snega in primem za masivno skalo. Ko sem prišel do skal, sem moral presekati še snežen odlom od stene, ki je tvoril previs. Še mnogo snega sem moral z rokami objeti in z nogami premleti, preden sem prišel na prvi stolp. Skozi že narejeni predor v sneženi opasti sem prišel do klina za spuščanje v škrbino. Cepinovo zanko sem nataknil nanj in se spustil do dobrega stojišča; niže se ni dalo priti. Premišlujem. Poleti je v škrbini luknja obdana z dvema pokončnima skalama. Danes sem gledal sneg. Tvegaj sem! Skočil sem v škrbino, udrlo se mi je do pasu in dalje. Hotel sem se izmotata iz neprosto-voljne sužnosti — zaman. Stoje sem se odpočil. Pomaranča in košček čokolade sta mi dala moči; začel sem kopati s cepinom, a z rokami odmetavati sneg okoli sebe; z naporom sem se oprostil.

Drugi stolp sem obšel na desno, kakor poleti. Nato sem zavil na grebenček, ki je poleti kaj nedolžen, a popolnoma drugačen v snegu. Kratek je in izpostavljen. Na levi se vidi v grapo, na desni pa strmo pada proti Gorenjski in Bavarski smeri. Strehe na njem so visele na obe strani. Počasi in previdno sem prišel preko njega na strmo pobočje, ki tudi poleti ne nudi sigurnosti. Kopal sem se v snegu navzgor in večkrat sem pogledal navzdol, kam bom odskočil v slučaju padca. Od tu sem vstopil v kamin; na zgornjem robu sem naletel na streho, spustil sem jo v dolino. Dalje sem plezal po grebenu do temena tretjega in zadnjega stolpa. Sekal sem strehe vse-skozi. Največ dela mi je dala kopa na vrhu stolpa — visela je navzven. Presekal sem jo in šla je isto pot ko mnogo drugih — cel plaz sem sprožil ž njo!

Solnce je vplivalo na sneg. Začeli so grmeti plazovi, ki jih prej pri plezanju nisem slišal, ker sem imel preveč dela. Sedaj, ko sem počival in se krepčal, sem gledal in poslušal: povsod je grmelo. — Iskal sem si nadaljnjo smer.

Po položni grapi sem šel po zbitem snegu na desno navzgor do pod Okna. Motili so me plazovi, ki so padali preko Zimmer-Jahnovega istopa. Po polici, ki je poleti dokaj široka, sem šel po strmem snegu zopet na levo pod tem izstopom, ki me zaradi padajočih plazov ni prav nič mikal. Zato le naglo dalje po polici proti Slovenski grapi!

Ko sem bil tik nad Zimmer-Jahново grapo, je završalo nad menoj. V velikem strahu, ki je bil tudi upravičen, se naglo v strmem snegu z nogami globoko zakopljem, cepin zasadam do ročaja in čakam. Zagrmelo je za mojim hrbtom. Usoda, kateri sem se vdal, mi je prizanesla; le piša in snežene prhe sem bil deležen. Gotova smrt pa je v obliki ogromnega plazu grmela v dolino. Naglo sem si pomagal naprej iz nevarne okolice.

Ob 12 sem bil na robu Slovenskega stolpa. Po polici sem zavlil in bil kmalu v dnu Slovenske grape. Prečil sem dalje na levo navzgor, skozi strm, snežen žleb k izstopu. Nevarnosti ni bilo, zato pa tem večji napor v izmučenem telesu na strmini. Globoko sem se udiral v mokri sneg. Počasi sem se dvigal s počivanjem k izstopu. Prav mi je prišla voda, ki je tekla po skali.

Ko sem ob pol 2 izstopil na sneg pod ledenikom, sem bil čudno močan in svež. Zadovoljstvo mi je vrnilo moč in silo: bil sem na varnem.

Duševno svež in telesno močan, sem z zmago prišel na Kredarico med prijatelje. Bilo mi je toplo sredi njih, po prestani samoti.

To je bilo moje vstajenje v letu 1933.

Leo Pipan:

Vizitor nad Plavskim jezerom

»V Črno Goro!« To je bilo v študijskem letu 1931/32 geslo akademskega kluba gradbenikov na ljubljanski univerzi. Toliko se dandanes piše o Jadranski železnici, ki bo tekla skozi Črno Goro, toliko se govori o pasivnosti teh krajev, o raznih možnostih zaposlitve tamošnjega prebivalstva in še o drugih bolj ali manj tehniških problemih; zato je ta delavni akademski klub sklenil, da priredi 1932. leta že drugo ekskurzijo v te kraje in s tem na mestu samem seznaniti mlade tehnike o nalogah, ki jih čakajo po diplomi. Z neobhodnim »utile« pa je vodja naše ekskurzije, univerzitetni docent g. dr. ing. Nagode, v izletnem načrtu znal združiti komadiče raznih »dulce«. Sem štejem obisk znamenitih zgodovinskih ali z naravnimi lepotami obdarjenih krajev, kadar smo jih srečavali na naši poti. Same ob sebi pa so se nam nudile razne dobrote ciganskega življenja, n. pr. spanje na trdih tleh; sladkarije nam je nadomeščal kinin. —

Iz Ljubljane nas je vlak pripeljal najprej do Splita, kjer nas je prevzel parobrod »Zagreb« in nas izkrcal v Kotorski luki. Od tod smo se odpeljali z avtobusom po lepih serpentinah čez Ivanove Pode na Cetinje in dalje v Podgorico. Po slabo prespani noči smo nadaljevali zjutraj ob 5. uri pot proti Andrijevi. Avtobus nas je pripeljal najprej v dolino Morače, »vode ladne«, se obrnil nato proti Tari in se začel po dobro izpeljanih serpentinah vzpenjati proti 1550 m visokemu prelazu Trešnjeviku. Od tu sta se nam privikrat pokazala oba mogočna Koma, Kučki 2483 m in Vasojevički 2460 m. Oba, še zavita v sneženi plašč, sta ponosno kraljevala nad nižjimi gozdnatimi brdi. Vijugasta cesta ti jih prikazuje zdaj z ene, zdaj z druge strani. Zdi se ti, da gledaš film, in avto vozi baš dovolj počasi, da se naučiš tega veličastnega pogleda.

Že proti poldnevu je bilo, ko smo se ustavili v prijazni črnogorski vasi, ki nas je po svoji legi, okolici in ostrem višinskem zraku močno spominjala na kako naše gorenjsko letovišče. To je Andrijeva, naše izhodišče za izlet na Plav in Plavsko jezero. Prijazno so nas sprejeli

Skupina Podrte Gore z Vogla

Foto prof. Janko Ravnik

Andrijevica

Foto ing. M. Goljevšček

Andrijevičani; počutili smo se kakor doma. Bivanje v tej okolici je temeljito popravilo naše dosedanje mišljenje o obrazu Črne Gore, o njenem prebivalstvu in o takozvani pasivnosti teh krajev.

Drugo jutro — bila je sobota, 4. junija — smo se ob 5. uri zjutraj stlačili na tovorni avto nekega andrijeviškega trgovca, ki je bil namenjen v Peč; po kratki vožnji smo dospeli do 16 km oddaljene Murine. To je vasica z nekaj hišami, kjer se odcepi od državne ceste Kotor—Peč cesta na Plav in Gusinje. Izborno razporejena, se je odpravila vsa družba 14 članov izpred hana gazde Ognjana v 12 km oddaljeni Plav. Že jutro je kazalo, da bo dan lep in vroč. V pičlih dveh urah in pol smo dospeli na cilj.

Plavsko jezero! Iluzij nam nisi podrlo. Dasi nisi veliko in tudi globoko ne — saj te domačini nazivajo le »blato« — si nas vse zadivilo. Pogled na ta vodni biser, v katerem se zrcalijo strme, skalovite Prokletije, dvigajoč se na oni strani z mogočnimi stenami in grebeni visoko pod nebo, pogled na gozdnata brda, ki se vlečejo na obeh straneh Plavske doline, ter na raztresene arnavtske hiše po teh pobočjih — mora navdati tudi razvajeno turistovo oko z občudovanjem.

Slabih deset minut od jezera leži tipična arnavtska vas Plav. Menda so vse hiše — razen orožniške postaje, šole in še dveh treh — lesene, ograjene z značilnimi pletenimi ploti. Ulice vegaste in krive, a presenetljivo čiste.

Ker so se začeli oglašati naši še skoro tešči želodci, smo se utaborili nekako v sredi med vasjo in jezerom, prižgali samovarje in čakali, kaj se skuha. Pri tej priliki je naš Jana odkril željo, da obiše

Plavsko jezero, v ozadju Prokletije Foto ing. M. Goljevsček

Vizitor (domačini večinoma izgovarjajo Vísitor), vrh, ki je baš pred nami, onkraj jezera, izzivalno gledal v naše lonce. Venomer se je Jana spogledoval z Vizitorjem, zdaj s prostimi očmi, zdaj z daljnogledom. Res je mikaven ta vrh. S svojo višino — specijalka kaže 2210 m — odet še deloma v sneg, gospoduje tostran Plavske kotline in tekmuje s sosednjimi Prokletijami. Po lepoti jih seveda ne dosega.

No, po krajšem oklevanju, kateremu je bila vzrok dvomljiva varnost, sva se še dva: neumorni fotograf Lučka in jaz, oprijela te misli in kar brž sva se odpravila z Jano na orožniško postajo po informacije. Službujoči orožnik naju je ljubezljivo sprejel in na vprašanje o varnosti odgovoril, da nevarnosti sploh nobene ni. Le legitimacije nam je priporočil vzeti na pot, da se lahko izkažemo orožniški patrulji, ki je ta dan imela službo na golih rebrih Vizitorja. Urno sva se poslovila in hitela k našemu taborišču. Pospravili smo vsak najpotrebnejše v nahrbtnik, in trojica je krenila na neznano pot. Domenili smo se, da se sestanemo z ostalo družbo ob 4. uri popoldne pred hanom v Murini, kamor smo upali priti po stezah, ki nam jih je kazala izborna nova specijalka beograjskega vojno-geografskega zavoda (merilo 1:100.000).

Odrinili smo ob 10. uri dopoldne od taborišča nazaj do mostu in na drugi strani jezera kmalu zavili skozi raztreseno vasico Brezovico na Vizitorjevo vzhodno pobočje. Smer smo si približno izbrali že prej iz taborišča. Hitro smo se vzpenjali po pastirskih stezah, pazeč, da se čim bolj držimo začrtane smeri. Orientacija je bila lahka, ker je pobočje v gornji polovici travnato, na spodnji pa poganja samo nizko

grmičje in le sem pa tja večje drevo. Pozna se, da se tu gospodari z ovčami. Solnce se nam je prav krepko vpiralo v hrbte; vendar pot ni bila naporna, ker nam je razgreta telesa hladil svež vetrič, ki je vel sem od zasneženih Prokletij. Večkrat smo postajali in uživali pogled na jezero in Plav ter na sosednje Prokletije, od katerih nas je ločila le Plavska dolina.

(Konec prih.)

Naš kotiček

Mirko Javornik:

POMLAD V GORAH

(Drobci iz dnevnika.)

Plaz

... se je nocoj utrgal skoraj nad kočo. Zbudil sem se sredi noči in v zmedeni nistem vedel, kam bi se obrnil. Hotel sem vstati, pa se nisem mogel domisliti, kje naj bi bila vrata. Čez kočo je udarjalo zamolklo hrumenje, kakor da padajo gore same sebi pod noge. Med grmenje se je mešal dolg vztrajen šum, kakor da se nenehoma trgajo oblaki. Prisluhnil sem čisto natanko in zdelo se mi je, da sem dvakrat, trikrat začul zateglo tuljenje. Začelo me je stresati; hrum je bil tako močan, da nisem mogel premišljati, ali je blizu ali daleč; stisnil sem se čisto k steni, se sključil, s silo zaprl oči in zatisnil ušesa. Čez čas sem hotel sam sebe prevarati, da je že vsega konec, in sem odmaknil roke od ušes. Nisem ujel drugega, kakor dolg, prebadajoč krik, ki ni mogel prihajati iz nobenih ust. Potem sem spet hotel vse pozabiti. Čas je tekel počasi kakor železen potok. Preden sem zaspal, pa je že vse potihnilo; skozi špranjo ob glavi sem videl, kako je izmed razcunjanih oblakov sijala velika, ognjena zvezda. V macesne nad kočo se je v žalostnih sunkih lovil jug.

Zjutraj je sijalo solnce, ko sem šel gledat, kod je ponoči drvel divji lov razvodenelega snega. V solncu se je mirno širil zamolklo bel plaz, kakor da se je kdove kdaj udrl od podnožja sten tam gori. Nikjer se ni poznalo, odkod se je vzel ta pramen sivkastih brazd in grud, ki se je v dveh lahnih lokih širil in stekal v dolino. Vseposod je bil mir; grude in kepe in oble so ležale negibno, kakor bi bile od zmeraj na tem pobočju. Zdelo se je, da ni sile, ki bi jih mogla spraviti z mesta. Povsod je bil sneg mehak, le na plazu so bile grude in oble in drobci in kepe stekleno trde, da so smučiči šklepetale po njih kakor po produ.

Ta negibni tok zledenele beline da je nocoj vršal in hrumel in tulil? Kdo bi mogel verjeti? Toda — kaj ni mnogo stvari, ki jih podnevi ne verujemo? Konec koncev, saj prav v bistvu samih sebe verujemo samo v tisto, kar smo sami izkusili, sami videli, sami trpeli. Vsako stvar je treba živeti iz bližine, neposredno in v resnici. Kdor hodi v gore, se mi zdi, da mora nekoč in nekje spoznati vse resnice: o nevidnih vzrokih, o neverjetnih resničnostih, o nemožnih možnostih in vse resnice o sebi. To pa je zadnja človeka vredna skrivnost, ki je zanj marsikomu in prevelikokrat premajhno eno samo življenje.

Naj bo kakorkoli: plaz leži pred menoj svetel in negiben; solnce poraja v kristalnih milijone svojih podob in jaz moram, moram verjeti, da je ta mrtvi sneg nocoj tulil in se gnal čez skale kakor slap pobesnelih demonov.

Danes se je zjasnilo in sneg je prenehal. Vse naokrog je kakor zalito s prosojnim marmorjem; nič ni mogoče ločiti zrn in kristalov, solnce se odbija od celih ploskev in oblin in belih valov, ki teko čez pobočja. Stene na levi in desni so posute kakor s sladkorjem. Sneg je lahak kakor puh, včasih je noga do kolena v njem in smuči zadevajo na zmrlino pod njim. Včasih kdo spodrsne in odrine s smučjo za meter, dva snega, kolikor ga z vso dolžino zajame. Tako gremb počasi više in više proti sedlu, ki se mu obstranska pobočja reže v poldnevni luči.

»Plaz!« zakliče nekdo in rjava roka se stegne kvišku.

Vsi gledamo, pa v začetku ne moremo ničesar zapaziti. V globoki zajedi med razklanimi škrbinami na desni počasi, komaj vidno, nalahno pada blesteč se trak megle. Pride do police in se na njej razprši v tri širine; zavojkasti oblaki počasi rasto najprej kvišku, potem se počasi zapognejo navzdol, kamor se pogreza tisti ozki trak megle od prej. To ni megla, to je plaz, ki nezadržno leze proti nam. Nihče ne verjame, da bo tista lahka meglica mogla kdaj doseči podnožje sten. Od nikoder ni slišati glasu. Na sredi višine se stena lomi, tako da je na tistem kraju najprej položna globel, potem pada prepad v isti strmini naprej. Zdaj je beli oblak udaril polahko v globel. Tam se bo ustavil. Za hip se nam zdi, da je plaz izginil za robom. Potem se sanjavo in lahno začno iznad roba viti kolobarčki belih kosmov, mirno in nezadržno se čez skale previje ves beli tok — zdaj že vidim, da je sneg in ne megla — ter začne spet padati čez stene, ki jih zavije prosojen, svetel oblak. Zdaj se ruši sneg čisto prosto — stena mora biti v previsu — in z neresnično lagodnostjo plava navzdol, kakor da se smešno igra z njim beli bog, kateri drži v rokah vajeti vseh belih drobcev, ki se ob teh temnih stenah sklepajo v oblake. Potem se bela tenčica zgrne v podnožje. Od vseh strani udarijo kvišku oblaki. In preden vstanejo tako daleč, da bi videli, če se je ustavilo, udari na ušesa spet glas, zdaj prediren in v strahu:

»Plaz!«

Poženemo se kar na slepo k stenam na levi. Plaz se počasi kakor prej in neslišno okrene na desno in začne trgati novi sneg, ki so ga malo prej razrezale naše smučine. Tiho stojimo drug ob drugem in zremo za belo lavo, ki se začne liti čez prelom pod nami, dokler ne izgine... Samo še zlato sijoči oblak kaže njeno pot.

Zakaj bi ta hip tako rad vedel, kaj ga je sprožilo? Veter, ki je sunil čez rob pest belega prahu? Ali noga bežeče koze? Veja, ki se je nevoljno sprožila iz ukrivljenosti in otrsela belo breme? Kamen, ki je udaril v mehko kopo kje tam gori? Kdo ve? Velike stvari imajo tako majhne vzroke, pa naj bo to plaz, strast, življenje, obup, vera, smrt. In vse je sestavljeno iz majhnih, nepomembnih drobcev, iz malenkosti. Nič velikega nima velikih sestavin. Ta plaz ni nič drugega kakor sto tisoč milijonov belih zrn, ki jih sto lahko odpihnemo z enim dihom. In vendar nas je zdaj vseh strah pred njim. V enem takem spoznanju je neskončno modrosti; kdor jo je doumel, pa je vesel, da tako malokdo ve zanj.

Lepota

... je samo ena, so mi dejali in govorili vsi, ki so me je učili. Toda zdi se mi, da ne bom mogel več dolgo verjeti v to podedovano resnico.

Danes sem se peljal na majhen izprehod med macesni, ki rasto po strmih pobočjih nad planino. In nekje pod nizkim, upognjenim drevesom nisem mogel drugače, kakor da sem položil na roko dolgo, s kristali ovešeno vejico, ki je

vano sijalo solnce, da se je bliskalo iz nje. Stal sem v snegu, veter je počasi sul bele prahove name, roka je bila premrla; toda čudna slast je lila name, ko sem gledal, kako je v solncu umirala blesteča krasota in je od nje ostala samo drobna vejica. To je bila lepota, ki je ni videl nihče nego samo jaz.

Zvečer sedimo v koči, skozi špranje sije večerno nebo. Ogenj plapolja, dim ovija stvari in nas. Zagorelo dekletko kuha za nas. Njene kretnje so lepe kakor je lepo vse, kar je praženskega tu ali kjerkoli. Vem, da se ji zdi lepo, ko skrbi za nas vse. V koči ni nikdar dolgčas, naj govorimo ali molčimo. V očrnelih brunih je mir, v nas je življenje, v ognju je njegova skrivnost in v vsem je lepota.

Lepo je jutro, ko smreke podrhtevajo v rahlem soju vzhodnega neba še davno, preden solnce izproži prvi žarek. Lepa je samotna sled pod zasneženim drevjem, lepe so sence po sneženih razpokah, lepa je zagorela polt na obrazih mladih ljudi, lepe so kretnje, s katerimi zasajaš palice v sneg, lepa je samota negibnih opoldanskih ur in sklonjeni cvet osamelega resja, lepa je v led zasekana stopinja in padec človeka, ki se je drzno pognal od strmine. Lepo je, če zmagaš: greben, steno, ali samega sebe, in lep je poraz, ker veš, kaj ti je dal: spoznanje, kje si šibak. Potem so še lepote: miru in viharja, molčeče zamaknenosti in drvenja čez nagnjene ravni, ko je človek blizu tistemu hipu sproščenja iz samega sebe, in spajanja z drvečim prostorom — če bi bil padajoč planet nekje izven te resničnosti, se mi zdi, da bi čutil tako. Včasih se zdi, da se tu gori nehajo razlike. Zdaj vse te dni nisem še za nikogar čutil, da bi bil drugačen kakor jaz, ne starejši, ne mlajši, ne tujec ne oddaljenec.

Zdi se mi, da bi tu gori lahko postali vsi bratje — in to je morda največja lepota teh svetih slovenskih planin... Ne — to je več: resnica. In teh dveh božjih sestra iskati, bi moral hoditi v gore vsakdo.

Obzor in društvene vesti

Tržiške podružnice občni zbor se je vršil 11. svečana t. l. v Trzinu. Predsednik Jos. Pollak poroča, po otvoritvi in po pozdravu, pregledno o dogodkih v poslovnem letu, med drugim o tožbi z baronom Bornom za časa prejšnjega predsednika. Plačali smo več računov prejšnjih let. 25 letnico podružnice smo proslavili združeno s koncertom Koroških Slovencev 28. oktobra 1933. Izpele smo novo pot čez Pirmance in postavili trpežne orientacijske tablice. Udeležili smo se po zastopnikih 40 letnice Osrednjega društva, posvetovanja Gorenjskih podružnic ter redne skupščine SPD 26. novembra 1933 v Kranju, otvoritve koč na Begunjski i. dr.

Poročilo tajnika: Bilo je 11 rednih in 3 izredne odborove seje. Imeli smo 157 članov s plačano članarino. Preskrbeli smo 10 legitimacij, plačali kolke, a lastniki niso prišli ponje in jih ne plačali. To bodi nauk za bodočnost.

Poročilo blagajnika: Saldo l. 1932: 1241.82 Din. Leta 1933 je bilo 157 članov, ki so plačali 6100 Din članarine, odračunati je treba 145 kolkov, torej 1450 Din. Oskrbovališče pri Sv. Ani je stalo s posteljami in popravki 15.927 Din. Pri prevzemu finančne straže so nam vrnili znesek 8816 Din. Ostalo se nam je kreditiralo za postelje na Kofcah. — Pot na Veliki Vrh je stal 8967 Din. Pri 25 letnici je bilo primanjkljaja 73 Din. Saldo za leto 1933 je 900 Din. — Pri tej priliki se govori o popravilu pota na Vel. Vrh, za katero se je posebno zavzel predsednik.

Poročilo markacijskega odseka: Markirala se je pot: Kovor—Ljubno, Pirmance—Kal—Kofce; postavilo se je 10 kašipotnih trpežnih tablic in 18 puščic. Predsednik urgira markacijo na Gozd, ki je bila po odboru na njegov predlog sklenjena.

Pregledovalca računov, gg. Kališnik in Klemenc, ugotovita, da so knjige v redu.

Zastopnik Osrednjega Odbora, g. Tiplič, prinaša pozdrave in čestitke k 25 letnici. Priporoča Planinski koledar in Planinski Vestnik. — Predsednik se temu priporočilu pridruži in se vsem poročevalcem zahvali.

Predsednik Jos. Pollak nato načne zamotano zadevo glede Kofc. Teži nas: 1. intabulacija na našem svetu; 2. slab finančni položaj Planinskega Doma, katerega glavni delničar (ne lastnik) je naša podružnica. — Razvije se živahna debata, pri kateri se zlasti pojasni način intabulacije. Končno se sklene urgirati sklicanje občnega zbora zadruge, ki je že dolgo brez predsednika; tega zbora naj se polnoštevilno udeleže delničarji, ki so člani SPD, našo podružnico pa zastopata gg. Žagar in Kališnik.

Ker je število odborovih namestnikov izčrpano, se za namestnika izvolita gg. kaplan Zakrajšek in Padar.

Odbor se pooblašča, da sam določi delegate za glavno skupščino.

Razpravlja se o ukrepu redne skupščine v Kranju glede prispevka za reševalni fond. S podružnico se je postopalo, kakor bi bila koč na Kofc in ona na Zelenici naša last, kar pa nista. Predsednikovo posredovanje je pomagalo.

Mladinski odsek se bo ustanovil, ko dobimo zanj navodila iz Ljubljane.

Triglavske podružnice (Dovje-Mojstrana) občni zbor se je vršil dne 4. marca 1934. V letu 1933 je podružnica imela 66 članov. Ni mogla misliti na kako večje udejstvovanje, ker ji je primanjkovalo gotovine. Izvolil se je nov odbor z načelnikom Potočnikom Tonetom na čelu. — V letošnjem letu se bodo popravila in nanovo markirala pota na Kepo in Rožco. G. Knafelcu bodo člani prostovoljno pomagali pri popravljanju Peričnika.

Slovene studies. (Studije in raziskovanja, izvedena po članih društva Le Play Society v alpskih dolinah Slovenije.) Izdala The Le Play Society. London, 58 Gordon Square, W. C. I, 1933. Uredil L. Dudley Stamp, profesor univerze v Londonu. Uvod je napisal The Right Hon. Sir Halford Mackinder, član parlamenta.

Ko je v avgustu 1932 potovala večja skupina Angležev po planinskih predelih naše domovine in se nastanila za dobrih 10 dni v Tillerjevem Domu v Logarski dolini, sem občudoval vno, s katero so Le Playevci — kakor se sami nazivljajo — nabirali gradivo, da bodo, kakor so trdili, v Londonu objavili knjigo o naših alpskih dolinah. Ker ni bilo na razpolago tiskanih virov, vsaj takih ne, ki bi jih Angleži mogli čitati, nismo prav verjeli v njihov uspeh, dasi so si čas znali tako spretno razdeliti, da nisem opazil kakšnega posebnega napora; le dva profesorja sta venomer pisala in risala, po večerji pa skoraj vsak dan predavala zbrani skupini o svojih izsledkih. Tem večje je bilo presenečenje, ko sem prejel bogato ilustrirano knjigo »Slovenske studije«, plod kratkega bivanja med nami.

Skoraj vsa knjiga je posvečena okolici Solčave, gornji Savinjski dolini z Robanovim Kotom, z Logarsko dolino in Matkovim Kotom. Izbrali so si Angleži to pokrajino, ker je po naravnih mejah tako rekoč odrezana od ostalega sveta. Na jugu se razprostira glavni greben Savinjskih Planin od Turske Gore do Ojstrice, na severu Olševa, na zapadu Rinka in Mrzla Gora, a na vzhodu težko pristopni stranski grebeni, ki so pretrgani le tam, kjer si je Savinja izdolbla pri Igli ozko sotesko. Res je ta pokrajina kljub majhnemu obsegu svet zase in je kaj pripravna za podroben studij, čeprav je n. pr. topografija tega ozemlja dovolj zamotana.

Uvodno poglavje govori o položaju Jugoslavije v Evropi in poda kratek zgodovinski ter zemljepisni pregled; diagrami ilustrirajo prejšnjo in novo upravno razdelitev na banovine, nadmorsko višino ozemlja in položaj Solčave v Sloveniji. Zemljepisnemu pregledu Slovenije sledi podrobna geološka studija o Gornji Savinjski dolini, etnografski pregled, statistični podatki o prebivalstvu, kmetijstvu, živinoreji in gozdarstvu, opis Solčave in drugih naselbin, zlasti kmetij na južnem pobočju Olševa, opis tipičnega kmetijskega doma, poklic prebivalstva in opis življenja v vasi, šola, planinski pašniki in njih pomen za gospodarstvo, Velika Planina nad Kamnikom z opisom tamkajšnje vegetacije, čebelarstvo, sociološka sestava prebivalstva, vpliv cerkve in delovanje duhovščine, lepa studija o vegetaciji v Sloveniji s priloženim seznamom rastlin, ki ga je sestavil

Captain Corrie Chase, posvetivši ves čas svojega bivanja botaniki. Skoraj vso knjigo sta napisala Dudley Stamp, profesor ekonomije na visoki ekonomski šoli v Londonu, in A. Davies, profesor na univerzi v Manchesteru. Le poglavje o vegetaciji je delo Henryja J. Howarda, direktorja naravoslovnega muzeja v Norwichu, opis čebelarstva pa sta prispevali Miss Lackland in Miss Preedy.

Seveda so te studije fragmentarne in ne izrpaajo nobene izmed navedenih materij. Vendar je v njih zbranega toliko gradiva, da so ga zmogli le bistri opazovalci, vajeni takega dela. Poudarjam, da je skoraj vsa knjiga izvirna, plod lastnega opazovanja in beleženja na vsakodnevni izletih. Literatura, ki je citirana v knjigi, se nanaša le na vso Jugoslavijo in v njej ni bilo prav nič najti o opisani pokrajini. Pač pa so uporabljene katastrske mape in statistični podatki, ki jih je dal drage volje na razpolago solčavski župan.

Knjiga ne vsebuje vznesenih opisov lepote naših planin, vendar je iz načina opisovanja in iz raznih pripomb razvidno, da so Le Playevci vžljubili deželo, ki so jo opisali.

Glavni namen društva, ki je priredilo ekskurzijo in izdalo knjigo, so socialne studije po metodi Francoza Le Playa, ki je bil v 19. stoletju v Parizu rudarski inšpektor pri centralni vladi ter profesor na rudarski šoli. L. 1850 je ustanovil društvo Société Internationale des Etudes Pratiques d' Economie. Mnogo se je bavil s sociološkimi studijami, smatral je razdelitev prebivalstva po političnih in razrednih vidikih za relativno izumetničeno in je proučeval socialne skupine z ozirom na lego pokrajine, podnebje, fizično strukturo ozemlja, poklice prebivalstva in zgodovino. Medsebojno vplivanje teh činiteljev ustvarja po njegovi teoriji socialno strukturo prebivalstva. Organiziral je, združena z vsestranskim proučevanjem, potovanja študentov, ki naj bi vedla empiričnim potom do socioloških odkritij in do spoznanja zakonov, imanentnih za razvoj socialne strukture prebivalstva. Prebivalstvo je proučeval skupno z njegovim delovanjem in s pokrajino.

Tak način proučevanja je zelo koristen za potujoče skupine izobraženih ljudi, ker omogoča vsakemu udeležencu, da gleda na predmet opazovanja z vidika svoje specialne izobraženosti in lastnega interesa, nakar združi svoja dognanja z onimi ostalih. Intenzivno sodelovanje je seveda organizirano. Voditelji skupin morajo biti izkušene osebe širokega obzorja, ki imajo nekaj več nego osnovne pojme o geografiji, geologiji, botaniki, zgodovini itd. in ki se, preden odidejo na potovanje, temeljito pripravijo s studijem v poštev prihajajoče literature. Ta metoda gotovo povzdigne tehniko opazovanja, kultivira globlji pogled v realno življenje in daje sposobnost kriterija, tako da ostane koristna tudi v praktičnem življenju.

Prijetno je videti, da so v knjigi krajevna imena po večini pisana po naše, pravilno. Tudi informacije so točne z malimi izjemami, ki pa jih je pripisovati krivdi vsakokratnega informatorja, katerega so Angleži izpraševali.

Kdor pozna gornjo Savinjsko dolino in — zna nekoliko angleški, bo z interesom prebiral to knjigo. Še večjega pomena pa bo kot naša kulturna kronika in kot zgled, kako je treba potovati in proučevati, da bodo tudi drugi predeli naše domovine dobili vsak svojo monografijo, spisano po naših ljudeh na našem jeziku.

Boris Kermauner.

Severno-zapadni raz Stenarja sta, kakor točno poroča »Naš alpinizem« (str. 183 i. sl.), 28. avgusta 1927 preplezala Karl Grünwald in Fritz Schmitt. Zdaj opisuje ta vzpon v vrsti člankov z naslovom »Lastna pota« Fritz Schmitt v januarski številki leta 1934 »Österr. Alpenzeitung« na str. 10 (s skico). Značilne so uvodne besede k tem člankom (str. 5): »Skala je dežela za mladino. Brez činov in brez truda uživati prirodo, to ne zadovoljuje mladega človeka, ki ga žene neugnana volja do uveljavljenja in mu je prepolna zaloga moči... Nekaj simboličnega veže kršno skalo in mladino. Večno nova skala mika kakor čudežna melodija, kakor skrivnostno doživetje, kakor sinja daljina... Doživetje — tovarništvo — plezalna radost, vse to ne nudi izčrpnega ugodja. Končno zadoščenje nakloni le lastna pot.« — Res so v tem duhu pisani tisti članki. J.

Dr. Ivan Krajač, Mirila. Zagreb 1934. — V Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena, knjiga XXIX, 2 (1934), je na str. 161 i. d. izšla o »mirilih« razprava odličnega planinca in neumornega, širokoobzornega pisatelja ter raziskovalca vsakršne snovi, ki je v zvezi s planinami in planinstvom, g. ministra dr. Krajača. Takozvana »mirila« (besedo izvaja g. dr. Krajač od »meriti«, torej »merila«) so v zvezi s prastarim običajem na Velebitu pri pogrebu, ko je treba

mrtveca iz kakega oddaljenega kraja nesti na pokopališče. Zaradi redkih naselij je pot večkrat zelo dolga in nošnja nosačev-pogrebcev utrudljiva. Tako je nastala navada, da nekako na sredi pota nosači odložijo krsto in se odpočijejo. Da krsta ne leži na golih tleh, napravijo pri vzglavju in vzhodju iz primernega kamena, ki ga je ondi dovolj, nekako ograjo v merilu krste, oz. mrtveca (zato ikavski »mirilo«), kamor se krsta postavi za čas počitka. Ta kameniti obod ostane, večkrat se na večji kamen tudi zapiše ime umrlega in leto smrti ali še kak drug podatek. Za vsakega mrtveca se napravi posebno »mirilo«, ves prostor pa se imenuje »mirilišče« in se čuva pred živino ter ostane neizrabljen v druge svrhe.

G. dr. Krajač je taka »mirila« vsestransko preiskal in opozarja na slične navade drugod. — V planinah so marsikje še ohranjeni kaki stari običaji in čakajo raziskovalca, kakršen je naš vestni pisatelj.

J. T.

Planinsko slovstvo. — Opozarjamo na tri knjige: 1. Dr. Ivan Ištvanović, *Sa planinskih zatišja*. Zagreb 1933. Din 35.— 2. Ivan Bučer, *Čez steno*. Celje (Družba sv. Mohorja) 1934. Broš. Din 28.—, vez. Din 40.— To je planinski roman. 3. Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani. Prirodopisni del. Din 20.— — Knjige bomo ocenili.

Club Alpino Italiano. To od leta do leta bolj procvitajoče alpsko društvo je praznovalo 1. 1933 70 letnico svojega obstanka. Društvo je ustanovil alpinist in učenjak Quintino Sella dne 23. oktobra 1863. Konec l. 1933 je štelo 64.540 članov s 151 podružnicami. Posebno pozornost posveča društvo organizaciji akademične mladine. Vzdržuje 332 zavetišč. Predsednik društva je državni tajnik Manaresi Angelo. — Št. 6 društvene mesečne revije prinaša opis nove ceste po Škocijski špilji na Krasu, št. 9 lep opis Poliškega Špika s slikami, št. 11 pa opis pristopa od severnovzhodne strani na Nabojs nad Zajzero.

Dne 11. junija 1933 se je smrtno ponesrečil v stenah Paganella odlični 23 letni plezalec Gilberti Gelso, ki je v naših Alpah l. 1929 preplezal novo smer severne stene Poliškega Špika, l. 1931 Mangrt na treh krajih severne stene in istega leta Vevnico pri Mangrtu.

V decembrski številki 1933 prinaša interesantno poročilo sedaj pok. Mario Premuda o plezalni turi na Strmi Strug 2265 m iz Mangrtske doline. Turo je izvršil dne 9. avgusta 1931, in sicer po robcih zadnje Ponce, potem po strmem žlebu Jagnjičnih Prodov ter na levo v steno do vrha. Isti Premuda je izvršil dne 5. julija 1931 plezalno turo iz Pleča 2673 m ob Poliškem Špiku (Montaž) na koto 2708 m tik glavnega vrha. Tura je interesantna varianta po gredah, katere omenja dr. Kugy na severni strani Poliških Špikov.

Klub naznanja, da otvori tekom l. 1934 zavetišče na ime ponesrečenega Gilbertija. Zavetišče se postavi ob 1850 m pod Prevalo na Nevejski strani Kaninske skupine ter ima služiti pozimi smučarjem, vse leto pa za prehod čez Prevalo na Bovško stran ter kot izhodišče za Prestreljenik in Kanin.

Rivista del Club alpino italiano je izšla letos (1934) v novi ukusni obliki. Prinaša v februarški številki kratek opis ture na naš Notranjski Snežnik (Monte Nevoso) po poročilu Ivana Intiharja. V vsaki številki mesečnika ima uvodno besedo predsednik Angelo Manaresi, državni podtajnik, o bistvu in pomenu alpinizma. Klub pripravlja izdajo vodičev po vzorcu nemškega Hochturista: »Guide dei Monti d'Italia«. Za mesec maj t. l. priredi veliko tekmo smučarjev po snežiščih in ledenikih mejnih švicarsko-italijanskih Alp iz doline Gressoney čez Lyskamm 4579 m, Breithorn 4154 m do prevale Teodolo 3324 m pod Matterhornom.

Literarni odsek je izdal slovarček alpinistične terminologije, znamenje, da se je tudi v Italiji jela upoštevati važnost nazivov.

Revija »In Alto« Societa Alpina Friulana je prinesla v zvezkih XXXIX do XLI članek o Kaninskem ledeniku, o zemljevidih Alp, članek za imenoslovjem Poliških Špikov (Montaž) ter poročilo o pristopih na Poliški Špik. Posebno zanimiva so poročila o pristopih po severni steni Mangrta, s pregledno sliko.

Nemško in Avstrijsko Alpsko Društvo je 1933 poleti otvorilo planinski dom na Peci. Kakor znano, ima Peca tri vrhove, Bistriško Špico 2114 m, ki je celoma pod Avstrijo, srednjo špico (Kniefs) 2110 m in najvišjo špico Kordežovo Glavo 2126 m, torej najvišji vrh, ki leži pod Jugoslavijo. Slovenska planinska koča (Uletova) je bila otvorena l. 1930. Nemški dom je celoletno oskrbovan.

Restavracija in veletrgovina z vinom

PETER STEPIC

V SPODNJI ŠIŠKI

priporoča svojo veliko zalogo vina
najboljše kakovosti po nizkih cenah.
Vino se razpošilja v lastnih sodih
na vsako postajo

Ali ste že poskusili pri nas?

Tiskamo knjige, liste, revije, kartoteke, bloke, letake, lepake, cenike, kataloge, vizitke, pisemski papir in kuverte, trgovske, šolske, uradne in društvene tiskovine itd.

V knjigarni dobite slovenske, hrvatske, srbske in druge slovanske, angleške, francoske, nemške ter druge knjige. Na razpolago vse šolske knjige, znanstvene revije, modni journali in muzikalije.

Lastna tvornica šolskih zvezkov

Pisarniške potrebščine,
lepe slike za okras društve-
nih lokalov, domov in šol.

Velika zaloga šolskih učil.

Učiteljska tiskarna

Ljubljana
Franciškinska 6

Maribor
Tyrševa 44

**Gojzerji
,Jadran'**

**DETELA
BOGDAN**

**Ljubljana
Sv. Petra
cesta 25**

MOCCA kavine kocke à Din 1'—

za skodelico dobre črne kave
se dobe pri **B. MOTOH** LJUBLJANA
Vodnikov trg 5

KLISJE
IZDELUJE VSEHVRSTI SOLIDNO
KLISARNA ST. DEU
LJUBLJANA-DALMATINOVA UL. 13

Naročajte »Planinski Vestnik«

Previden turist vzame za okrepitev in osvežitev s seboj vedno steklenico **rogaške slatine**, ki je izredno izdatna in okusna. Že en sam požirek **rogaške slatine**, ki je najjačja od vseh poznanih slatin, mu zadošča, da si prežene žejo.

Vi, ki poznate najboljše krasote naše zemlje, morate iste obdržati tudi v sliki! Saj prvi poizkus vendar ni tako težak!

V drogeriji GREGORIČ, Ljubljana, Prešernova 5
Vam posodijo proti tedenski odškodnini Din 10— fotoaparati
in Vas brezplačno naučijo fotografirati.

Konfekcija — Moda

JAKOB LAH Maribor, Glavni trg 2

Vsak turist

potrebuje prvo in drugo knjigo iz Planinske knjižnice

I.
Dr. Bogdana Breclja

**Prva pomoč
in reševanje
v gorah**

in

II.
M. M. Debelakove

**Plezalna
tehnika**

Naroča se v pisarni Slovenskega Planinskega Društva v Ljubljani, dobi se pa tudi po vseh večjih knjigarnah

Zamudniki

članarine in naročnine
»Planinskega Vestnika«
za leto 1934,
poravnajte nemudoma
svoj dolg!

Manufakturna trgovina

Ciuha & Jesih

lastnik Josip Ciuha

Ljubljana, Stari trg 1

nudi vsakovrstno blago za obleke,
perilo, mobilje, žimnice itd., razne
zavese, odeje, linoleum, posteljno
perje, puh in drugo